

T.C.

DİCLE ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

RESİM-İŞ EĞİTİMİ BİLİM DALI

**GÜZEL SANATLAR LİSESİ ÖĞRENCİLERİNİN SANAT
YÖNELİMLERİNDE TÜRK İSLAM SANATLARI TARİHİ DERSİNİN
ETKİSİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şahin BEKİ

DİYARBAKIR-2025

T.C.
DİCLE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
RESİM-İŞ EĞİTİMİ BİLİM DALI

GÜZEL SANATLAR LİSESİ ÖĞRENCİLERİNİN SANAT
YÖNELİMLERİNDE TÜRK İSLAM SANATLARI TARİHİ
DERSİNİN ETKİSİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Şahin BEKİ

Prof. Dr. Ali Osman ALAKUŞ

DİYARBAKIR-2025

T.C
DİCLE UNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
DİYARBAKIR

Şahin BEKİ tarafından yapılan “Güzel sanatlar lisesi öğrencilerinin sanat yönelimlerinde Türk İslam Sanatları Tarihi dersinin etkisine ilişkin görüşleri” konulu bu çalışma, jürimiz tarafından Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesinin

Unvanı Adı Soyadı

Başkan: Prof. Dr. Ali Osman ALAKUŞ

Üye: Doç. Dr. Mehmet GÖKTEPE

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ali GÖKDEMİR

Tez Savunma Sınavı Tarihi: 25.06.2025

Yukarıdaki bilgilerin doğruluğunu onaylarım
. .../...../2025

Doç. Dr. İsmail KİNAY
ENSTİTÜ MÜDÜRÜ
(MÜHÜR)

BİLDİRİM

Tezimin içerdığı yenilik ve sonuçları başka bir yerden almadığımı ve bu tezi D.Ü Eğitim Bilimleri Enstitüsünden başka bir bilim kuruluşuna akademik gaye ve unvan almak amacıyla vermediğimi, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

(İmza)

Şahin BEKİ

... /.../.....

ÖNSÖZ

Zengin kültür ve medeniyete sahip toplumlar; gelecek kuşaklara bunu aktarma, yaşatma ve sürdürmenin etkili yollarından birinin sanat olduğunun bilincindedirler. Sanat çoğu zaman toplumların dili ve insanları etkileme yöntemi olarak kullanılmıştır. Özellikle; dinsel, kültürel, geleneksel ve mühim olayların konu alındığı sanatsal çalışmalar bir mesaj verme, geleceğe not düşme adına kalıcı yapıtlar arasındadır. Aynı zamanda toplumların hayat tarzı, inanç sistemleri ve geleneklerinin öğretilmesi, yaşatılması ve aktarılması için gösterilen tüm çabalar, aslında farklı toplumları kendi kültürel yapısı ve anlayışıyla etkileme çabası içinde olduğunu göstermektedir.

Sanatın önemi katlanarak artmakla birlikte, özellikle çağımızın teknolojik gelişmelerine bağlı iletişim araçlarının artması, sanatın hem farklı boyutlara taşınması hem de daha geniş kitlelere ulaşımı açısından dikkat çekicidir. Sanatçı, eserlerinin daha çok insana ulaşmasını, ilham vermesini ve beğenilmesini ister. Bunu geçmişte sanatın uygulandığı, tanıtıldığı ve sergilendiği alanlarda yapmakta iken günümüzde teknolojinin getirdiği daha fazla imkânı kullanarak yapmaktadır.

Günümüz artan imkanları ile öğrencilerin sanat yönelimlerini doğru belirlemesi, gelecek ve başarı kriterleri açısından bir zorunluluk haline gelmiştir. Sanatsal yöneliminin öğrenci odaklı olması, öğrencinin ilgi, yetenek, isteklerinin ön planda olduğu ve öğretmen rehberliğinde sürecin izlenmesi gerektirmektedir. Mensubu olduğu toplumun kültürünü ve o kültürün ürünü olan sanatı yaşatmak, bireyin tarihsel sorumluluklarından biridir.

Bu araştırmanın gerçekleştirilmesinde sabrı ve yönlendirmeleriyle bana destek olan değerli tez danışmanım Prof. Dr. Ali Osman ALAKUŞ hocama, Diyarbakır Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi öğretmen ve öğrencilerine teşekkür ederim. Tüm bu süreçte her türlü desteği ile hep yanımda olduğunu hissettiğim Eşime, Çocuklarım; Merve, Ebubekir, Davut Mekki ile kardeşlerim, annem ve babama sonsuz teşekkür ederim.

Şahin BEKİ

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
ÖZET.....	viii
ABSTRACT.....	x
TABLolar LİSTESİ.....	xii
GÖRSELLER LİSTESİ.....	xiii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. PROBLEM DURUMU.....	1
1.2. PROBLEM CÜMLESİ.....	3
1.3. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	3
1.4. ARAŞTIRMANIN GEREKÇESİ VE ÖNEMİ.....	3
1.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....	4
1.6. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI.....	4
1.7. TANIMLAR.....	5
2. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	6
2.1. Sanat.....	6
2.1.1 Sanat Nedir?.....	6
2.1.2.Sanatın Türleri.....	8
2.1.2.1. Görsel veya Biçimsel (Plastik) Sanatlar:.....	8
2.1.2.2. Sessel (Fonetik) Sanatlar:.....	8
2.1.2.3. Dramatik Sanatlar:.....	8
2.2. Sanat Eğitimi.....	9
2.1.1. Sanat Eğitimi Nedir?.....	9
2.3. Türk İslam Sanatları Tarihi.....	12
2.3.1. Türk İslam Sanatları Tarihine Bakış.....	12
2.4. Türk İslam Sanatları.....	14
2.4.1. Hüsn-i Hat Sanatı.....	14
2.4.2. Tezhip Sanatı.....	18
2.4.3. Minyatür Sanatı.....	21
2.4.4. Ebru Sanatı.....	25
2.4.5. Çini Sanatı.....	30
2.4.6. Taş Sanatı.....	32
2.4.7. Ahşap Sanatı.....	33

2.4.8. Halı Sanatı	35
2.5. İlgili Araştırmalar	37
3. YÖNTEM	39
3.1. Araştırmanın Modeli	39
3.2. Çalışma Grubu	40
3.2. Evren ve Örneklem	41
3.3. Verilerin Toplanma Araçlarının Geliştirilmesi	41
3.3.1. Veri Toplama Araçları	43
3.3.2. Veri Toplama Süreci	43
3.4. Verilerin Analizi	43
4. BULGULAR	45
4.1. Öğrenci Görüşlerine Ait Bulgular	45
4.2. Öğretmen Görüşlerine Ait Bulgular	55
5. TARTIŞMA	66
6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	68
6.1. Sonuçlar	68
6.2. Öneriler	69
6.2.1. Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler	69
7. KAYNAKLAR	72
8. EKLER	79
9. ÖZGEÇMİŞ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

ÖZET

İnsanların sanat yoluyla kendilerini ifade etme biçimi, asırlardır başvurulan bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sanatsal ifade biçimi temelde kişinin seçtiği sanat ve yönelimlerinin etkisi altındadır. Sanatsal yönelimi belirleyen pek çok faktör olmakla beraber, sanat eğitiminde verilen derslerin içeriği, uygulama dersleri ve sanat tarihinin bu yöneline etkisi tartışılmaz bir gerçektir. Yönelinecek sanat alanının birey tarafından uygunluğu ve yeteneklerini daha iyi sergileyebilecek bir alan olması gelecekte yaşanılacak sıkıntılar için önemli bir süreç olmaktadır. Bu durum göz önüne alınarak öğrencilerin sanat yönelimlerinde, seçtikleri sanat alanını belirlemede, hangi etmenlerin rol oynadığı ve sanatsal uygulama alanlarını belirlerken, Türk İslam Sanatları Tarihi dersinin etkisi ile baz aldıkları temel kriterler hakkında veri toplamak amaçlanmıştır.

Bu araştırmada, Diyarbakır Güzel Sanatlar Lisesi Resim Bölümü öğrencilerinin sanat yönelimlerinde Türk İslam Sanatları Tarihi dersinin etkisine ilişkin görüşlerinin alınması amaçlanmıştır. Aynı zamanda sanat yönelimlerini etkilen faktörler, atölye çalışmaları ve Güzel Sanatlar Lisesi Resim Bölümü derslerinin etkisi araştırılmaktadır.

Araştırma kapsamında sanat yönelimlerini etkileyen etmenlerin tespiti ile bu tespitlerin ölçülmesi amacıyla Diyarbakır Güzel Sanatlar Lisesi Resim Bölümü 11. Sınıfta öğrenim gören 23 öğrenci ve 12. Sınıfta öğrenim gören 13 öğrenciye anket uygulanarak görüşleri alınmıştır. Aynı okulda eğitim veren 7 öğretmene ise görüşme formu uygulanmıştır. Anket ve görüşme formundan elde edilen veriler ile öğrencilerin sanatsal alanda hangi yöne evirilecekleri ve evirilmenin nedenleri hakkında görüşleri değerlendirilmiştir.

Araştırma evreni, Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinden oluşmaktadır. Evren içinde örneklem ise Diyarbakır Güzel Sanatlar Lisesi Resim Bölümü öğrencileri seçilmiştir. Araştırmayla ilgili gerekli veriler, literatür taraması, Güzel Sanatlar Lisesi 11. ve 12. Sınıf öğrencilerine uygulanan anket ve öğretmen görüşme formu, araştırmacı tarafından veri toplama araçlarından elde edilen bulgulardan oluşmaktadır.

Yapılan araştırmada, öğrencilerin sanat yönelimlerinde Türk İslam Sanatları Tarihi dersinin etkisinin düşük düzeyde olduğu görülmüştür. Yönelimlerinde çeşitli faktörlerin etkili olduğu ve en fazla etkili olan etmen ise okuldaki sanatsal uygulamalar

olduğu gösterilmiştir. Öğretmenler ise öğrenci tercihlerinde ilgi ve isteklerinin belirleyici olduğunu dile getirmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Sanat, Türk İşlam Sanatı, Sanatsal Yönelim

ABSTRACT

People's way of expressing themselves through art has been a method used for centuries. This form of artistic expression is basically under the influence of the person's chosen art and tendencies. Although there are many factors that determine artistic orientation, it is an indisputable fact that the content of the courses given in art education, practice courses and art history influence this orientation. The art field to be focused on is suitable for the individual and is an important process for the problems that may be experienced in the future. Considering this situation, it is aimed to collect data about the factors that play a role in students' art orientations, in determining the field of art they choose, and the basic criteria they use with the influence of the History of Turkish Islamic Arts course when determining their artistic practice areas.

In this research, it was aimed to obtain the opinions of Diyarbakır Fine Arts High School Painting Department students regarding the influence of Turkish Islamic Arts History on their artistic orientation. At the same time, the factors affecting art orientations, the effects of workshops and Fine Arts High School Painting Department courses are investigated.

Within the scope of the research, in order to determine the factors affecting artistic orientations and to measure these determinations, a survey was conducted on 23 students studying in the 11th grade and 13 students studying in the 12th grade of Diyarbakır Fine Arts High School Painting Department and their opinions were obtained. An interview form was also applied to 6 teachers teaching at the same school. With the data obtained from the survey and interview form, the opinions of the students about the direction they will evolve in the artistic field and the reasons for this evolution were evaluated.

The research universe consists of Fine Arts High School students. The sample within the universe is Diyarbakır Fine Arts High School Painting Department students. The necessary data related to the research consists of literature review, the questionnaire applied to the 11th and 12th grade students of Fine Arts High School and the teacher interview form, and the findings obtained from the data collection tools by the researcher.

In the research, it was seen that the effect of the History of Turkish Islamic Arts course on students' art orientation was low. It has been shown that various factors are effective in their orientation, and the most influential factor is artistic practices at school. Teachers, on the other hand, stated that students' interests and wishes are decisive in their choices.

Key Words: Art, Turkish Islamic Art, Artistic orientation

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo No:

Sayfa No:

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Öğrencilere İlişkin Demografik Bilgiler.....	40
Tablo 2. Sanatsal Tercihlerin İlgi Duyulan Alanlarda Yürütülmesi Durumuna İlişkin Frekans Dağılımları ve Yüzdeleri.....	46
Tablo 3. Sanatsal Tercihlerin Okuldaki Derslerin Rolüne İlişkin Frekans Dağılımları ve Yüzdeleri	47
Tablo 4. Sanatsal Tercihlerde önceliğin Başarı Alanına Göre Yürütülmesi Durumuna İlişkin Frekans Dağılımları ve Yüzdeleri	48
Tablo 5. Sanatsal Tercihlerin Alanında Tanınmış Kişilerin Etkisine İlişkin Frekans Dağılımları ve Yüzdeleri	49
Tablo 6. Güzel Sanatlar Lisesi Resim Bölümü Uygulama Derslerin Sanatsal Yönelime Etkisine İlişkin Frekans Dağılımları ve Yüzdeleri	50
Tablo 7. Türk İslam Sanatlarından, Türk İslam Sanatları Tarihi Dersi Haberdar Olma Durumuna İlişkin Frekans Dağılımları ve Yüzdeleri	51
Tablo 8. Sanatsal Tercihlerinde Türk İslam Sanatları Tarihi Dersinin Etkisine İlişkin Frekans Dağılımları ve Yüzdeleri.....	52
Tablo 9. Türk İslam Sanatları Tarihi Dersinin Türk İslam Sanatlarına İlgiye Etkisine İlişkin Frekans Dağılımları ve Yüzdeleri	53
Tablo 10. Teknolojik Gelişmelere Bağlı Sanatın Değişimi ve Türk İslam Sanatlarına İlgi Durumuna İlişkin Frekans Dağılımları ve Yüzdeleri	54
Tablo 11. Öğrencilerin Sanatsal Yönelimlerinde Etkili Olan Faktörler	56
Tablo 12. Öğrencilerin Türk İslam Sanatlarına İlgilerinin Ölçülmesi.....	58
Tablo 13. Türk İslam Sanatları Dersinin Uygulama Alanları	60
Tablo 14. Öğrencilerin Tüm Sanat Dalları Hakkında Yeterli Bilgiye Ulaşmaları	62
Tablo 15. Öğrencilerin Sanatsal Yönelimlerinde Öğretmene Düşen Görevler	64

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel No:

Sayfa No:

Görsel 1.Reyhani yazı türü ile yazılmış kıt'a örneği	15
Görsel 2. Muhakkak ile yazılmış Kur'an-nı Kerim Örneği.....	16
Görsel 3. Vahdetî Efendi'nin sülüs levhası (İÜ Ktp., İbnülemin, nr. 151)	17
Görsel 4. Şeyh Hamdullah'a ait bir satır tevki, üç satır rika hattıyla yazdığı kıta.....	17
Görsel 5. Nesih yazı türü örneği. (Fatiha Suresi)	18
Görsel 6.İki renk altın kullanılarak hazırlanmış halkârî örnekleri (Şah Mahmud Nisâbûrî Murakkaâtı, İÜ Ktp., FY, nr. 1426).....	20
Görsel 7. Şahkulu, saz yolu ejder tasfiri ve bitkisel bezeme	21
Görsel 8. Su Haznesi Minyatürü (Ebu'l-izz el Cezeri).....	23
Görsel 9. Feraceli Kadın (Levni).....	24
Görsel 10. Battal ebru örneği.....	26
Görsel 11. Taraklı gel-git ebru örneği	27
Görsel 12. Taraklı şal ebru örneği	27
Görsel 13. Mustafa Düzgünman'ın yaptığı bir taraklı ebru (M. Düzgünman koleksiyonu)	28
Görsel 14. Hatip ebru örneği	28
Görsel 15. Mustafa Düzgünman'ın hercaî menekşe ebrusu (Muhittin Serin koleksiyonu)	29
Görsel 16. Necmeddin Okyay'ın buluşu olan yazılı ebruya bir örnek (M. Uğur Derman koleksiyonu)	30
Görsel 17. Pazırık halısı M.Ö 4-5. yüzyıl (Leningrad Hermitaj müzesi)	36

KISALTMALAR LİSTESİ

T.C. : Türkiye Cumhuriyeti

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

DGSL: Diyarbakır Güzel Sanatlar Lisesi

SE : Sanat Eğitimi

TİST: Türk İslam Sanatları Tarihi

ÇEV. : Çeviren

TS : Türk Sanatı

İS: İslam

1. GİRİŞ

1.1. PROBLEM DURUMU

İnsan, doğanın bir parçası olarak varlığını sürdürdüğü günden bu yana her zaman kendisini ve çevresini tanıma, sorgulama ve yorumlama çabası içine girmiştir. Bu çaba onun duygu ve düşüncelerini şekillendirirken aynı zamanda kendi benliği ile içinde bulunduğu toplumun yaşamsal, kültürel normlarından etkilenmesine de neden olmuştur. Bu etkilenme; bireyin kültür, medeniyet ve din gibi sahip olduğu bazı faktörlerin yaşamının her alanında vereceği karar üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Kültür; geçmişten geleceğe taşınan hayatın içinde, sanatta ve daha birçok alanda insan yaşamına belli farklılık ve renklilik katan bir olgudur.

Kültür ve medeniyet bakımından zengin toplumlar bunları sanat eserlerinde ortaya koymuşlardır. Eski kadim uygarlıkların, günümüzde ortaya çıkan eserlerinde de bu kültür ve yaşam tarzlarını yansıtan nesnelere rastlamak mümkündür. Tarihsel anlamda toplumlar, karmaşık kültür ağları içinde olmaları, ürettikleri sanatın yansıması olarak kültürel bağdaşımın olmadığı ve bundan dolayı ortaya farklı üslup anlayışı çıktığı görülmektedir (Fischer,1968:160).

Geçmiş uygarlıkların yaşam biçimleri gereği meydana getirdikleri sanatsal nitelikteki objeler ve süs eşyaları, o toplumların günlük hayatında ihtiyaç doğrultusunda kullanım amacı taşımaktaydı. Türk kültür ve medeniyetinde ise yerleşik hayata geçmeden önce göçebe yaşam önemli bir yer teşkil etmekteydi. Bu durumun doğurduğu bazı sonuçlar arasında özellikle taşınabilir süs eşyalarının varlığı olmaktadır. Halı, kilim ve çadır gibi göçebe yaşamın önemli unsurları olan dokuma eşyaları, deri işçiliği, çanak çömlek gibi ihtiyaç malzemeleri Türklerin güzel sanatlar düzeyini çıkardığı işlerdendir (Arık, 1975: 13). İhtiyaçlar gereği yapılan uğraşların zaman için ustalaşan ellerde Sanatsal boyut kazanması Türk sanatlarının gelişimi açısından geldiği boyutu açıklamaktadır.

Uzun bir zaman dilimine yayılan sanatsal gelişim süreci, toplumlarda zaman içinde bir kültür ögesi olarak kendine yer bulmaktadır. Bu kültür ögesinin toplumlar

arasında yayılması ise etkileşim ile olmaktadır. İnsan yığınlarından meydana gelen toplulukların tüm evrensel ve toplumsal yönleriyle kaynaşmasını sağlayan unsurların başında sanat ve kültür gelmektedir. Sanat tarihi akış içinde asırlardır önemsenen bir değer olmakla beraber her zaman topluluklarda yer etmiş ve var olmuştur (Şişman, 2021).

İnsanın sanat yapması, bir ihtiyaç veya bir gereklilikten ziyade insan oluşunun ve doğasının bir sonucudur. Sosyal toplumun, yaşam unsurları içinde kendine önemli yer edinmiştir. Bundan dolayı insan hayatında sanatın formel eğitimin dışında, içgüdüsel bir akışta kendini gösterdiği söylenebilir (Artut, 2013)

Ulusoy (2020)' a göre sanatsal yönelim; estetik merkezli yaklaşımda birey, sanata bakış açısı; güzellik, beğeni ve sanatı yüceltme açısından bakmaktadır. Antik Yunancada “aisthesis” sözcüğünde; algılama, kavram ve duyumsama gibi anlamlara gelen estetik, zamanla güzellik ve arayış gibi anlamlar katılarak kullanım alanı genişlemiştir. Sanatla bağdaştırılması ise Hegel'in estetik kavramına kattığı anlamın sonucu olmaktadır. Estetik bir disiplin değil, sanat tüm yönleriyle araştırıldığında bir yönelim olarak ifade edilebilir (s. 271-290).

Güzel Sanatlar Liseleri temel eğitimde üstlendiği misyonla sadece öğrencilerin bir sanat alanında yetiştirilmesinin ötesinde, sanatın geçmişten günümüze uzanan tarihini bilme, farklı kültür ve uygarlıkların ortaya koyduğu eserlerin analizini yapabilme ve içinde bulunduğu toplumun ürettiği, bağlı bulunduğu kültürün ürünü olan sanatlara karşı bilgi ve becerilerini geliştirebilme olanağına sahip olması gerekmektedir (Meb, 2016). Atölye uygulamalarına gelmeden evvel teorik sanat eğitimi, sanat tarihi ve güncel sanatlarla ilgili bilgi ve okumalar yapılmalıdır. Teorik eğitimlerin, pratiğe dönüştürülebilmesi için atölye ve uygun uygulama alanlarının kullanılması önem arz etmektedir. Öğrencilerin sanatsal yönelimlerini belirlemede, geniş bir sanat perspektifi göz önüne alınarak, yetenek, beğeni ve istekler doğrultusunda branş öğretmeninin rehberliğinde öğrencinin başarılı olabileceği sanat dalının genel analizi yapılmalıdır.

1.2. PROBLEM CÜMLESİ

Güzel Sanatlar Lisesi Resim Bölümü öğrencilerinin sanat yönelimlerinde Türk İslam Sanatları Tarihi dersinin etkisi nedir?

1.3. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırma, Güzel Sanatlar Lisesi Resim Bölümü öğrencilerinin sanat yönelimlerinde Türk İslam Sanatları Tarihi Dersinin etkisine ilişkin görüşlerinin neler olduğunu belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu temel amaca bağlı olarak araştırma sürecinde cevabı aranan sorular şunlardır:

- a) Güzel Sanatlar Lisesi Resim Bölümü öğrencilerinin sanat yönelimlerinde Türk İslam Sanatları Tarihi Dersinin etkisine ilişkin öğrenci görüşleri nelerdir?
- b) Güzel Sanatlar Lisesi Resim Bölümü öğrencilerinin sanat yönelimlerinde Türk İslam Sanatları Tarihi Dersinin etkisine ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?

1.4. ARAŞTIRMANIN GEREKÇESİ VE ÖNEMİ

Sanat, toplumların geçmişe ait yaşayış, düşünce ve üretim esasına dayalı, fikir ve güzellik kavramları ile estetik anlayışlarından haber vermektedir. Aynı zamanda geleceğe yön veren bir olgu olması sebebiyle her zaman farklı toplumlar tarafından büyük önem verilmiştir. Bu önem sanat ve sanatçıya bakış açısının oluşmasında etkili olmuştur. Sanat ve sanatçının desteklenmesi ve sanatsal üretime teşvik edilmesi yüzyıllardır gelişmiş toplumların bir geleneği haline gelmiştir (Soysaldı, 2018). Günümüz eğitim modellerinin, sanatçı veya sanatçı adayı yetiştirme metotları gelişmiş ve bilimsel bir yaklaşım sergilenmiştir. Bu da sanat eğitiminin bilimsel temellerini oluşturmuştur.

Sanat eğitiminin önemi her geçen zaman daha fazla anlaşılmaktadır. Görsel Sanatlar alanında eğitim veren kurumların, öğrencilerin gelişimlerine olan katkıları psikomotor, bilişsel veya duyuşsal gelişimlerinin yanı sıra öğrenciyi araştırmaya, yorumlamaya ve eleştirmeye yönelik becerileri kazanmasında da önemli bir misyona

sahip olduğu soylenabilir. Asrımızın koşullarıyla uyum içinde gelişim gösteren ve bunu betimleyebilen bireylerden oluşan toplumların, yetiştirilmesinde eğitimin rolü büyüktür. Sanat eğitimi, bireyin kişiliğinde farklı bir pencere açması bakımından, eğitim sistemindeki varlığı önem taşımaktadır (Akkurt ve Boratav, 2018: 55). Sanat eğitimi, sanatsal eğitimi bilimsellik yönüyle ele alır. Bu durum diğer bilim dalları ile belli amaçlar doğrultusunda iş birliği içinde olduğunu göstermektedir.

Bu araştırma, Güzel Sanatlar Liselerinin Resim Bölümü 11.sınıf ders programında yer alan Türk İslam Sanatları Tarihi dersinin içerik, kapsam ve kazanımlar açısından bakılarak, Türk İslam Sanatlarının, Güzel Sanatlar Lisesi Resim Bölümünün bu dersi alan 11. ve 12. sınıf öğrencileri tarafından sanatsal yönelimlerine etkisi üzerine öğrenci görüşlerinin alınması amacıyla belirlenmiştir. Güzel Sanatlar Liselerinde teorik verilen bu dersin, uygulama alanı olarak bu sanatlardan hangilerinin ele alındığı ve Türk İslam Sanatlarına ilgilerinin nasıl ölçüldüğü hakkında öğretmen görüşleri önemlidir. Bu araştırma ile Öğrencilerin resim sanatıyla bağlantılı veya destekler nitelikte olan bu sanat dallarından, gerektiği kadar faydalanabilmeleri açısından yönelecekleri sanatsal uygulamalara bulunacak katkı, bilgi ve beceri kazanabilmeleri önem arz etmiştir. Bu konunun, alan ve Türk İslam Sanatları Tarihi dersi öğretmenleri tarafından değerlendirilmesine yönelik araştırılmasına ihtiyaç olduğu sonucuna varılarak, tez çalışması olarak hazırlanması hususunda, kayda değer görülmüştür.

1.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu araştırma Diyarbakır Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerine uygulanan anket, öğretmenlerine uygulanan görüşme formundan elde edilen veriler ve 2023-2024 öğretim yılı ile sınırlıdır.

1.6. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI

Bu çalışmada aşağıdaki varsayımlardan hareket edilmiştir.

1. Araştırmada kullanılan anket ve görüşme formunun geçerliliği ile ilgili olarak uzman kanısı yeterlidir.

2. Araştırmada farklı kaynaklardan yararlanılarak, ulaşılan bilgiler gerçeği yansıtmaktadır.
3. Anket ve görüşme formunda yer alan sorular, araştırmaya ışık tutacak niteliktedir.
4. Anket ve görüşme formunun uygulandığı öğrenci ve öğretmenlerin sorulara samimiyetle cevap verdikleri düşünülmektedir.

1.7. TANIMLAR

Eğitim: İnsanın kendisi ya da başka biri üzerinde, bilinçli olarak istenilen davranış değişiklikleri yapmak üzere etkiye bulunma işidir (Özsoy ve Alakuş, 2017)

Sanat: Bireyde biriken duyguların, haz ve estetik değerler gözetilerek sunulması olarak ifade edebiliriz.

Türk İslam Sanatları: Türklerin İslam'dan önceki sanatlarından, İslam'ın 610 yılında Hz. Peygamber ile Mekke'de ortaya çıkmasıyla başlayıp Osmanlı devletinin sonunu kadar, Müslümanların yaşadıkları coğrafi bölgelerdeki sanat eserlerini konu edinen bölümdür (Dündar, 2019:15).

Görsel Sanatlar Eğitimi: Kişinin kendini ifade edebilme, estetik şuur kazanma gibi kişisel yaşantısına katacağı pozitif edinimler ve toplumlar açısından avantajlar sağladığından her düzeydeki yaş grubundan bireyler için bir gereksinimdir (Meb, 2018).

Sanat Eğitimi: Bireyin duygu ve düşünce dünyasına inebilmesi ve yeteneklerinin farkındalığını sağlamaya yönelik yapılan çabadır (Keser, 2009).

Sanatsal Yönelim: Sanatsal bir uğraş içinde olan kişilerde kendini en iyi ifade ettiği alan ve yönelimdir.

Kültür: Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada ve sonraki nesillere aktarmada kullanılan araçların bütünüdür (TDK).

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Sanat

2.1.1 Sanat Nedir?

Sanat kelimesi; insan hayatına girdiği günden başlayarak, günümüze kadar devam eden pek çok tanım yapılmıştır. Kapsam olarak geniş bir alana ve farklı disiplinlere ayrılmış olan bu terim için sanatın farklı kollarında farklı tanımlar görmekteyiz. Genel olarak bireyde oluşan duygu birikimini karşı tarafa aktarırken haz ve estetik değerleri ön plana çıkarma olarak tanımlanabilir. Sanat aynı zamanda sürekli güncellenen ve farklılaşan boyutlarıyla da ele alınma biçimiyle de farklılık göstermektedir (Balkır, 2020). Bu durum sanat için yapılacak tanımları güçleştirdiğinden dolayı evrensel bir tanım yapılamamaktadır.

Sanatın mutlak bir tanımı olmamakla beraber, sanat yazılı insanlık tarihinden bugüne gelen önemli bir olgudur. Sanatçılar ve filozoflar farklı bir anlayış ve algıyla sanatı tanımlamaya çalışmışlardır (Özsoy ve Alakuş, 2017: 35). Sanat için yapılan tanımlar bireylerin; bilgi düzeyleri, bakış açıları, sanatsal uğraşları ve tahlilleri bakımından farklılık göstermektedir.

Günümüzde teknolojik gelişmeler, sanatın ilk icra edildiği mağara duvar resimleri ve kayalar üzerine yapılan oymalardan başkalaşarak kendi dönemi içinde kullanılabilecek materyaller, sanatın biçim yönünden ayrışmasına da imkân vermiştir. Sanatı biçim, üslup ve yaratıcılık eksenlerinde icra eden sanatçı ortaya koyduğu yapıtında duygularını, düşüncelerini ve hayal gücünü de ekleyerek şekil vermek ve anlamlandırmak suretiyle sanat severlere aktarır. Sanat; insanı heyecanlandırmak, empati kurarak insanı anlamak ve insanlara kendi yaşamlarını karşılarında görmeyi sağlamaktadır (Fischer, 1968). Sanatçı, sanatı bir araç olarak kullanırken; sanatsevere aktarım yönteminde duygu, düşünce his ve hazları estetik bir dille sunma yoluna gitmektedir.

Sanatta haz duygusu, sanatın birçok farklı sanatsal nitelik taşıma özelliğine sahip dalının ayırt edici özelliklerinden biridir. Sanatın haz verme ile ilgili temel unsurların neler olduğuna bakacak olursak, en başta duygu ve düşüncenin olduğunu görürüz. Bu ayırt edici duygu, sanat eserinde olmadığı durumlarda, birey ve eser arasında istençsiz bir ilişki oluşur. Diğer yandan haz duygusunun bireyde gelişmiş olması, bireyin sahip

olduğu düşünsel ve estetik yönünün gelişmiş olduğunun göstergesidir. Zira sanat eseri, sanatçının tasarladığı, algıladığı ve bir araya getirdiği bir ögedir (Artut, 2013). Sanatçı eserinin ilgi görmesini ve sanat izleyicisi üzerinde etki bırakmasını ister. Bu düşünce ile eserinde tasarladığı düşünsel derinlik birey ve eser arasında güçlü bir bağ kurulmasını sağlamaktadır.

Sanatçının sanatsal etkisi, düşünsel algıları ile elindeki malzemeyi biçimlendirme yoluyla estetik açıdan verdiği mesajdır. Sanat eseri birçok farklı malzemenin, farklı kullanımı ile oluşturulabilir. Ortaya çıkan yapıt; sanatçının kişilik, anlayış ve üslubunun etkilerini taşımaktadır. Ele alınan konular aynı olsa bile, sanatçılar kendilerine özgü üslup ve kişiliklerini farklı biçimlerde yansıtırlar (Şişman, 2021). Her eser, sanatçının iç dünyası ve kişilik gibi temel karakteristik özelliğini taşımaktadır. Bu özelliklerin bir eserde bir araya gelmesi o eseri eşsiz ve özgün kılmaktadır.

Sanatçı sanatını ortaya koyarken; ifade biçimi, sunma şekli ve verdiği fikirler ile yeni eserlerin ortaya konmasında genç sanatçılara ilham vermektir. Sanatın insanı etkileyen yönlerini hem genç sanatçılar hem de sanatseverler için büyük bir haz ve heyecan uyandırmaktadır. Sanat eserleri, kitlelerin hayatında duyguları canlandırma gibi bir katkısı vardır. Bir eserde onun oluşumunu izleyen birey imzası vardır. Bu durum sanat ve din arasındaki ilişkiye benzemektedir. Sanat ve din arasında toplumları bir arada tutan benzerlikler bulunur. Bu yüzden sanat eserleri, bir coğrafyada yaşayan toplumlara ait toprak parçasının sahibini belirleyen etmen olmaktadır (Can ve Gün, 2021:14).

Sanat kelimesi çok yönlü bir olguyu tanımlamaktadır. Sanatsal yaşam içinde eğitilen bireyler olayları farklı boyutlarda ele alma, yorumlama, kavrama, yenilikçi çağdaş gelişmelere açık, bilimsel ve teknolojik gelişmeleri takip eden, toplumda meydana gelen değişim ve dönüşümlerin farkında olan bireyler geliştireceği kesin bir durumdur (San, 2019:215).

Şişman'a (2021) göre sanatsal ifadenin ortaya çıkmasında üç basamaktan söz etmek mümkündür. Bunların oluşumu, sanat ve sanatçı arasındaki ilişki, sanat eseri ve sanatçı benliğinde önem ifade eder. İlk aşamada, sanatçının dış dünya algısı ile hareket ses ve renk gibi tepkilerin ölçülmesidir. İkinci aşamada, sanatçının algıda seçici davranması ve estetik yargılar yer alır. Üçüncü aşamada ise tüm sürecin belli bir düzen ve uyum içinde sıralanmasıdır.

2.1.2.Sanatın Türleri

Sanat belli kriterler doğrultusunda sınıflandırılmaktadır; biçimleri, özellikleri, hangi tekniği kullandığı, malzeme türü ve ulaşılmak istenen amaç doğrultusunda sınıflandırılırlar. Ancak sanat kuramcılarının bazıları, sanat alanlarında bu türde bir sınıflandırmanın yapılmaması gerektiğini öne sürmüşlerdir (Artut, 2013).

Artut'a (2013) göre sanatın eğitimsel yönlü sınıflandırılması şu şekilde olabilir.

- Görsel Eğitim = Görme Becerisi = Planlama Yetisi
- Plastik Eğitim = Dokunma, Algılama = Dizayn Etme
- Duyuşsal Eğitim = Kulak ve Sesleri Tanıma = Kulak Eğitimi
- Ritmik Eğitim = Dans ve Drama = Ritmik Beceriler, Hareket
- Bilişsel Eğitim = Konuşma ve Düşünme Yetisi = Kelime Dağarcığı
- İş Eğitimi = Üç Boyut Kavramı = El Becerilerinin Gelişimi (s. 106).

2.1.2.1. Görsel veya Biçimsel (Plastik) Sanatlar: Farklı malzeme ve maddeye biçim ve şekil verilmek suretiyle oluşan, boyut ve hacme sahip yapıtların genel ismine denir. Bunlar da: Heykel, resim, mimarlık gibi alanlardır.

2.1.2.2. Sessel (Fonetik) Sanatlar: Müzik ve edebiyat gibi seslerin daha çok kullanıldığı duygu ve düşünce eklenerek biçim kazandırılan sanat türüdür. Fonetik sanatlar, sanat seyircisinin sözel ifade edilen seslerin işitilmesi ile bireyde algı yoluyla oluşan his ve canlanan duyguların ses aracılığıyla ifadesine denir.

Sözden evvel, duyulan her türlü sesler günlük hayatımız içinde her an her yerde karşımıza çıkmaktadır. Sadece tınlayan ve herhangi bir mana sunmayan sesin pek çok duyumsaması vardır. Bunlardan başlıcaları; saf sesler, kendi sesimiz, diğer insanların sesleri, müzik sesleri, medya sesleri, makine sesleri vs. (Çöklü Aşkın ve Kahraman Özyılmaz, 2023).

2.1.2.3. Dramatik Sanatlar: Sinema, bale ve tiyatro gibi sesin yanı sıra görüntünün ve görsel sanatlar öğelerinin de içinde olduğu belli hareket ve konunun ele alındığı sanat dalıdır.

Drama sözcüğü, köken olarak “bir şeye anlam katmak” veya “oynamak” gibi sözcüklerden türetilmiştir. Aristoteles, dramatik sanatların kökeni olan dramı, “hayattaki bir olayın ya da aksiyonun yeniden yaratılması” olarak açıklamıştır (Aristoteles, 2007).

2.2. Sanat Eğitimi

2.1.1. Sanat Eğitimi Nedir?

Sanat eğitimi, en geniş manasıyla görsel sanatları anlam ve biçim olarak kapsayan içine alan sanatsal yaratıcılık eğitimi olarak vurgulanmaktadır (San,2019:215). Sanat eğitimi bireyde görsel algıların gelişimine bağlı olarak, elde edilecek bazı psikomotor beceriler ile zihinsel ifadenin yorumlanmasına yardımcı olacak davranışların geliştirilmesinde önemli bir araçtır.

Sanat eğitimi, bir bilim olarak geniş bir alana ve farklı bilim dallarıyla ilişkili bir yapıya sahiptir. Gelişmiş ülkelerde bilimsel eğitimlerin gelişimine paralel olarak gelişim göstermiştir. Rönesans dönemi sanat eğitimine bakıldığında bu yaklaşım daha çok usta-çırak ilişkisinden öteye gidememiştir. XIX. yüzyıl Avrupa’sına gelindiğinde ise endüstriyel alanda yapılan devrimlerinde etkisiyle, artan üretim bir yandan da sanat eğitimi alanının yeniden gözden geçirilmesine sebebiyet vermiştir. Çizim ile yazımın bir arada eğitime dahil edilmesi anlayışının bir neticesi olarak okullarda yer bulmuştur (Tepecik, 2003).

Güzel sanatlar eğitimi, öğrencilere toplum ve kültür deneyimlerine yaratıcı bir şekilde yanıt verebilmeleri için gereken bilgi ve becerileri edinme fırsatı sunmakta; öğrencileri yeni sanatsal keşiflere ve yeniliklere yol açabilecek farklı malzemeler ve tekniklerle denemeler yapmaya teşvik etmektedir (Özdemir ve Çanakçı Çavdur, 2023). Öğrencilerin hayal güçleriyle oluşturmak istedikleri sanatsal tüm olguların pratiğe ulaşmasında, yeni yol ve yöntemlerin bulunması için gerekli tüm materyalleri bir araya getirmesi bakımından vazgeçilmez bir gerekliliktir.

“Güzel sanatların bir dalı olan görsel sanatlar, insanla birlikte ortaya çıkmış bir olgu ve uygulama olarak onun yaşamının her döneminde onu tamamlayan bir varlık olmuştur. Görsel sanatların dünyamızı anlamlı kılan ve hayatımızı renklendirerek zenginleştiren yapısı bizlerin duygularını ve beğenilerini de oluşturur” (Özsoy, 2022 s.139).

Sanat eğitimi, kişide var olan her türlü sanatsal, düşünsel ve yaratıcı potansiyelin dışı vurumuna öncülük edip farkındalık sağlamaktadır. Aynı zamanda kavrama, ifade etme, gözlem yapma ve motor becerilerin gelişmesi gibi kişisel gelişimi desteklemektedir (Yolcu, 2009). Bireyin zihinsel bakımdan sağlıklı bir gelişimi için sanat eğitimi bir gerekliliktir. Toplumsal yaşam içinde kazandığı beceriler farklı alanlarda kendisine rehberlik edecek gelişimler sağlamakla beraber yine farklı kazanımlar sağlayacaktır.

Sanatta, sınırların zorlandığı, disiplinler arası etkileşimin ve yaklaşımın kaçınılmaz olduğu görülmektedir. Bu durum sanat eğitiminin zorunluluk haline geldiğinin göstergesidir (Yılmaz, 2010). Günümüzde sanat evrensel bir noktaya ulaşmıştır. Etki alanı genişleyen sanatın diğer alanlarla etkileşimi de kaçınılmazdır. Bu etkileşimin doğru ve sağlam temeller üzerine oturtulması verilecek sanat eğitiminin gerekliliğinin daha iyi anlatılması ile mümkündür.

Özsoy (2015) Sanat eğitiminin neden gerekli olduğunu şu şekilde ifade etmiştir; “Bizler yaşamımızda sürekli tercihler yaparız. Herhangi bir müzik bestesi yerine seçtiğimiz bir başka müzik bestesini dinlemeyi tercih ederiz. Herhangi bir duvar yerine özellikle seçtiğimiz bir duvara tablo asarız. Herhangi bir elbiseyi değil, bize yakıştığını düşündüğümüzü giyeriz. Herhangi bir renkteki nesne yerine bir başka renklisini seçeriz. Herhangi bir yere değil özellikle seçtiğimiz, beğendiğimiz bir yere ağaç dikeriz. Tüm bunların nedeni aslında bizlerin vaz geçemeyeceğimiz bir görünüş ve duygu olan estetik seçim yapma ihtiyacı ve zorunluluğudur. Bundan dolayıdır ki, erken yaşta verilmeye başlanacak ve sürdürülebilir bir görsel sanat eğitimi yoluyla bireylerin estetik beğeni düzeyleri geliştirilebilir (s.44-53).”

Sanat eğitimi, okullarda Görsel Sanatlar Eğitimi ismi altında verilmektedir. Görsel Sanatlar eğitimi öğrencilere verilen genel eğitimin bir bütünü ve diğer ayağını oluştururken, genel eğitimden ayrılan yanı ise kendi alanında özgün, özel eğitim yöntem ve tekniklerine sahip olmasıdır. Görsel Sanat eğitiminin, genel eğitim modelinden farklı bir yaklaşım tarzına sahip olması, öğrencilerin kendilerini ifade etmelerinde rol oynayan; bilişsel, duyuşsal ve düşünsel etkinlik içinde bulunmalarına zemin hazırlaması olmaktadır (Artut, 2013). Sanat eğitimi uygulama alanı olarak diğer alanlardan farklı olarak kendine has yöntemlere ihtiyaç duymasıdır. Bu yöntemler sadece sanatsal amaç kapsamında bir araya gelmemiştir. Sanatsal ve sözel ifade, düşünsel ve zihinsel yargılama yetisine önem verilmektedir.

Sanat eğitiminin asıl amacı, sanatçı yetiştirmekten ziyade, bireyin duygu ve düşüncelerini doğru bir şekilde kavrama, hissetme ve biçimlendirmeye yöneltmesine yardımcı olmaktır. Bireyi hayal gücü ve yaratıcılık gibi oluşumlar içinde olmasını ve

bunu sürdürmeye yönelik ihtiyaçlarına cevap vermesidir (Yolcu, 2009). Sanat eğitimi bireyde sanatsal alt yapıyı oluşturmada, sanatçı adaylarına gelişimleri açısından büyük kolaylık sağlamaktadır.

Okullarda verilen sanat eğitimleri, uzun yıllar sadece uygulama çalışmaları üzerine yoğunluk kazanmıştı. Bu durumun doğurduğu bazı sonuçlar arasında; öğrencilerin ortaya koydukları çalışmalar üzerinde nasıl bir sanatsal anlayış, ifade ve dil kullanacaklarını öğrenememeleridir (Kırıçoğlu ve Stoktocki, 1997). Bir sanat yapıtının ortaya çıkmasında, o yapıtı oluşturacak temeller olmasına bağlıdır. Bu temel bireyin iç dünyasının yanında, ifade ve düşünsel boyuttaki yöntem ve tekniklerin kullanımı ile ilgilidir.

Oysaki sanat eğitimi, teorik eğitim ve uygulamalı eğitim olarak ikisinin bir arada olduğu şekliyle yürütülmelidir. Her bireyin kendine özgü imgeleme gücüne sahip olduğu baştan kabul edilerek, hazırlanacak programın bireyi merkeze alacak şekilde ortaya konmalıdır. Amaçlanan sadece bireysel becerilerini geliştirmek veya bir alanda ustalaşmalarını sağlamak olmamalıdır. Bireyler arasındaki farklı kişisel düzeyler, eğilimlerinin tespiti ve gerekli araç gereçlerle yaratıcılıklarını açığa çıkarmaları sağlanabilir (Artut, 2013).

Görsel sanat eğitimi, diğer eğitimler gibi birey gelişimini bir bütün olarak ele almaktadır. Gelişim özellikleri birbirinden farklı olabilir ancak bu özelliklerin birbirleri ile etkileşimi devam etmektedir. Örneğin; dilsel gelişim, düşünsel gelişimini etkiler aynı zamanda da etkilenir. Bundan hareketle bireyin edindiği herhangi bir kazanım, gelişim aşamasında olan başka bir alana da etkisi olacağının, göz önünde bulundurmak gerekecektir. Bu etkinin öğretim uygulamalarında çevresel, kültürel, bireysel farklılıkların yanında ilgi alanı, ihtiyaç ve yönelim açısından da hassasiyetle üzerinde durulmaktadır (Meb, 2018). Belli amaçlar doğrultusunda hedeflenen etkinlikler, öğretme sürecinin tümüdür. Bu doğrultuda önceden belirlenen amaçlara ulaşmak için uygun yöntem ve teknikler kullanılmalıdır (Artut, 2013).

Uygun yöntem ve tekniklerin kullanımı açısından, öğretmenlere büyük görevler düşmektedir. Dersin planlanması, uygun materyal seçimi ve süreklilik gibi etkin ilkeler belirlenmelidir. Kullanılan tüm yöntemlerde amaç, öğrencinin eleştirel dil, estetik ve etkili araştırma yapma yolunu benimsemesine yönelik olmalıdır (Kırıçoğlu ve Stoktocki, 1997).

Eğitimin metodu, öğrencilere sadece belirli bilgi ve beceri kazanmalarını sağlamak olmamalıdır. Kullanılan yöntem ve tekniklerle öğrencilerin farklı düşünme, eser ortaya koyabilme, yeteneklerini geliştirip kazandığı tüm davranışları yerinde uygulayabilme eylemlerini kullanabilmelidir (Alakuş ve Mercin, 2011).

2.3. Türk İslam Sanatları Tarihi

2.3.1. Türk İslam Sanatları Tarihine Bakış

Farklı coğrafyalara yayılan Müslüman toplumlar, asırlardır yaşadıkları yerlerde İslam Sanatının en seçkin örneklerini ortaya koymuş, estetik ve güzellik anlayışlarıyla birçok toplumu etkilemişlerdir. Türklerin İslamiyet’i kabulüyle birlikte, Türklerde sanat anlayışı; birçok alanda olduğu gibi sanat alanındandı İslam dininin etkisiyle, farklı bir üslup ve anlayış benimsenmiştir. Türk-İslam Sanatı adıyla özellikle Selçuklu ve Osmanlı Devleti dönemlerinde en parlak dönemlerini yaşamıştır. Yetişen sanatkarlar devlet himayesine alınmış, usta çırak ilişkisi ile sanatın devamlılığı sağlanmıştır (Dündar, 2019).

İslam Sanatın gelişimi bakımından önemli bir unsur, geniş bir coğrafyaya yayılması olmaktadır. Özellikle dört halife dönemi başlayan daha sonra Emevîler ve Abbasiler ile devam eden fetihlerle birlikte İslam devleti geniş sınırlara ulaşmıştır. Fethedilen yerler sırasıyla 636 yılında Suriye ve Irak, 640 yılında Mısır ve 642 yılında İran gibi devletler olmuştur. Fetihlerin devam etmesiyle beraber batı sınırı Atlas Okyanusu, doğu sınırı Orta Asya ve Çin devletine kadar uzanmıştır. Bu fetihler aynı zamanda Müslümanların karşılaştıkları kadim kültürlerden etkilenmelerinde neden olmuştur. Bu kadim kültürler o coğrafyalarda bulunan Roma, Bizans, Mezopotamya ve Türk kültürüdür. Dönemin Uygarlık ve kültür bakımından gelişmiş olan bu toplumlar aynı zamanda İslam sanatlarının gelişimi açısından etkili bir faktör olmuştur (Meb, 2021).

İslam dini; Kuran-ı kerim, hadisler ve sünnet ışığında insanlara ilmin önemini ve faziletlerini anlatan, aynı zamanda ilim tahsil etmeye teşvik eden birçok ayet ve hadis yer almaktadır. Birçok âlim, bu ilahi buyrukları takip ederek nice meşakkatli yolculuklara atılmışlardır. Bu teşviklerden biri de insanlar arasında yaygınlık kazanan rivayetlerden biri olan “İlmi Çin’de de bulursanız gidip alınız. Çünkü ilmi bulup almak her Müslümana farzdır” sözü günümüze ulaşan rivayetlerdendir (Genç, 2021).

Müslümanlar bu şiarla hareket ederek, uzun dönem askeri, siyasi ve iktisadi zaferlerini, ilim ve sanat alanlarıyla bir araya getirerek, dünyaya örnek olmuş ve dünya toplumları arasında medeni bir seviyeye ulaşmışlardır. İslam'ın hâkim olduğu topraklarda âlimleri ve sanatkarları muhafaza etmek, yetiştirmek ve destekte bulunmak bir gelenek haline gelmiştir. Toplumun önde gelen insanları, vakıflar kurarak gelecek nesillerin korunması ve bu alanda ortaya konulacak, sanat eserlerinin kalıcı olmasına öncülük etmişlerdir. Devletin koruması ve himayesi altında refaha ve gelişmeye zemin bulmuşlardır (Serin, 1999).

Türk İslam Sanatları Tarihi, genel amacı Müslüman toplumların çoğunlukla yaşadıkları ve sanatsal üretimlerde bulundukları coğrafyalarda, sanat eserlerini diğer toplumların Türk İslam Sanatlarını tanımalarını sağlamak, ortaya konulan eserlerin hangi şartlarda yapıldıkları hakkında bilgi verirken, gelecek nesillerin Türk İslam Sanatlarına karşı bilinçlendirmek, bireylerde estetik bakış açısı geliştirmektir (Dündar, 2019:11).

Sanat, bir kültürü ve bir medeniyeti anlamak açısından en zahmetsiz yollardan biridir. Toplumların inanç, hakikat ve toplumsal anlayışlarının estetik yargılar ön planda tutularak karşı tarafa aktarmanın en önemli araçlarından biri de sanattır. İslam sanatında; İslam dinini anlamının en kısa yollarından biri de İslam'ın hakikat ve hayatı ele alış şeklinin sanatsal olarak ifade biçimidir. İslam dini, sanatıyla ortaya koydukları genel olarak, tüm toplumlara seslenen somutlaşmış bir hitap şeklidir (Koç, 2008).

Türk İslam sanatı, tarihsel açıdan yayıldığı geniş coğrafya ve bu coğrafyada yaşayan farklı milletlerin kültürel değerlerini İslam dininin getirdiği kurallara göre uyarlayarak bir sanatsal ifade yöntemi şeklinde ele almıştır. İslam dininin resim, heykel gibi plastik sanatlarda, figüratif ifade biçimlerine yasak getirdiği yönündeki güçlü yorumların etkisi ile özellikle Türklerde; Çini sanatı, ebru sanatı, ahşap sanatı, hüsn-i hat sanatı, taş sanatı, halı sanatı vb. sanatların gelişimine katkı sağlamıştır (Korkmaz, 2017). Figüratif sanat anlayışından, motiflerin ve şekillerin ağırlıkta olduğu bir sanat anlayışına evrilme sürecine girilmiştir.

İslam dininden önce Arabistan yarımadasında sanatsal anlayış olarak, daha çok putların sergilenip üretilmesi anlayışı hakim iken; Orta Asya'da dinsel ve kültürel semboller törenlerde eşyalarda vb. alanlarda sergilenmekteydi. Yine Bizans'ın doğusunda sanatsal üretimin olduğu elde edilen kanıtlarla doğrulanmaktadır. Bu durum Türklerin eşya üretiminde sanatkarlık anlayışının kaynağı iken İslam dinini kabulüyle devam ettirdikleri ve entegre ettikleri anlaşılmaktadır. Anadolu coğrafyasında oluşan

İslam kültürü mimari alanda da etkin olmayı zorunlu hale getirmiştir. Mimari alanın en önemli unsuru olan, küçük yapı süsleme ve bezeme sanatlarının gelişiminde de etkili olmuştur. Hindistan'dan Akdeniz'e seramik, ahşap, minyatür hat vb. gibi bezeme ve süsleme teknikleri aynı medeniyet iklimi içinde yaşamaktadır. (Akın, 2010).

2.4. Türk İslam Sanatları

2.4.1. Hüsni-i Hat Sanatı

Eski Türk alfabelerinden, Göktürk ve Uygur gibi alfabelerini kullanan Türkler, İslamiyet'in kabulüyle beraber bu alfabeleri bırakarak, İslam dininin yazı dili olan Arap alfabesini kabul etmişlerdir. Hem İslâm dininin kabulü hem de İslam'ın mukaddes kitabı olan Kur'an-ı Kerim'im getirdikleri ile Arap alfabesini Türkçeye adapte etme, kaynaştırma sonucu olarak, kültürel ve sanatsal anlamda oldukça fazla köklü değişiklikler olmuştur (Korkmaz, 2017).

Kur'an-ı Kerim'im manası, kelimeleri ve sözleri önemli olduğu kadar, yazısı da önemli ve kutsidir. Büyük İslam medeniyetinin bir mensubu olarak, hat sanatının bu medeniyete bir tercüman olma vazifesinin yanında, Allah (cc) kelamına gereğince yaraşır şekilde yazma istek ve gayreti, bu yazının güzel sanatlar düzeyine çıkmasında etkili olmuştur (Günüç, 2001).

Hüsni-i Hat Sanatı ülkemizde daha çok İslam Sanatının güzel yazı alanını temsil etmektedir. Estetik ve ölçü gibi bazı temel ilkelere uyularak, kalem şeklinde hazırlanmış kamyın, is ve sair denilen el yapını mürekkepler ile yapılan bir sanattır. Ülkemize bu sanatın icrası ile uğraşanlara "Hattat" veya "Hat sanatçısı" denilmektedir. Hat sanatında kullanılan kâğıt; sağlam ve dayanıklı olması için ahar denilen bir maddenin sürülmesinden dolayı ismi aharlı kâğıt olarak geçmektedir. Bunun yanında kamy kalem, makta, divit ve hokka gibi malzemelerde kullanılmaktadır. Hüs-i Hat sanatının kâğıt üzerine yapılmasından hariç bir de cami, külliye ve medrese gibi tarihi açıdan önemli mimari eserlerde de bezeme şeklinde kullanıldığı görülmektedir (URL-1).

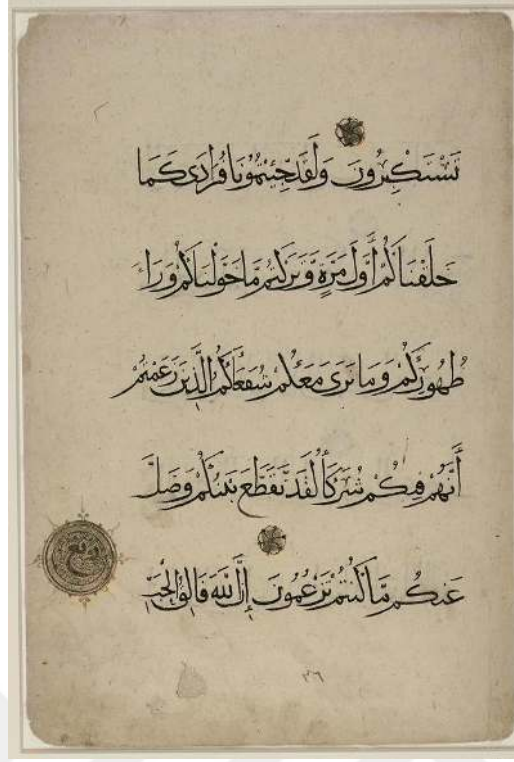
Başlarda hat sanatını icra eden Araplar ve daha sonra Türk hat sanatçılarının geliştirdiği yazı türleri; reyhânî, muhakkak, sülüs, tevkî, rık'a ve nesih gibi türler yazı türü olarak kullanılmıştır. Tarihi ve mimari yapılarda ise farklı bir üsluba yönelim olmuştur, daha çok kullanılan celî, sülüs, ma'kılî, celî muhakkak ve kûfî olmuştur (Tüfekçioğlu, 2015).

1-) Reyhânî: Muhakkak'ın bağılı olduğu kurallara aynen tabii olmakla beraber muhakkakın üçte biri boyutlarındadır. Anlam olarak reyhanımsın anlamındadır. Harfler şekilsel bakımdan tamamen olmacada büyük ölçüde reyhan çiçeğine olan benzerliğinden bu ismi aldığı söylenmektedir. 15. yüzyıldan itibaren popülerliğini yitirmiştir (Alpaslan, 1999).

Görsel 1.Reyhani yazı türü ile yazılmış kıt'a örneği

2-)Muhakkak: Muhakkak sözlük anlamı bakımından; muntazam, sağlam söz ve muhkem gibi anlamlara gelmektedir. Tarz bakımından reyhânî ile birbirine benzeyen ancak boyut olarak reyhânîden büyük olan muhakkak, kufî yazısının yerini almış olmasıyla bilinmektedir. Özellikle Kur'an-ı Kerim'im yazımında kullanılmış bir yazı türüdür (Alpaslan, 1999).

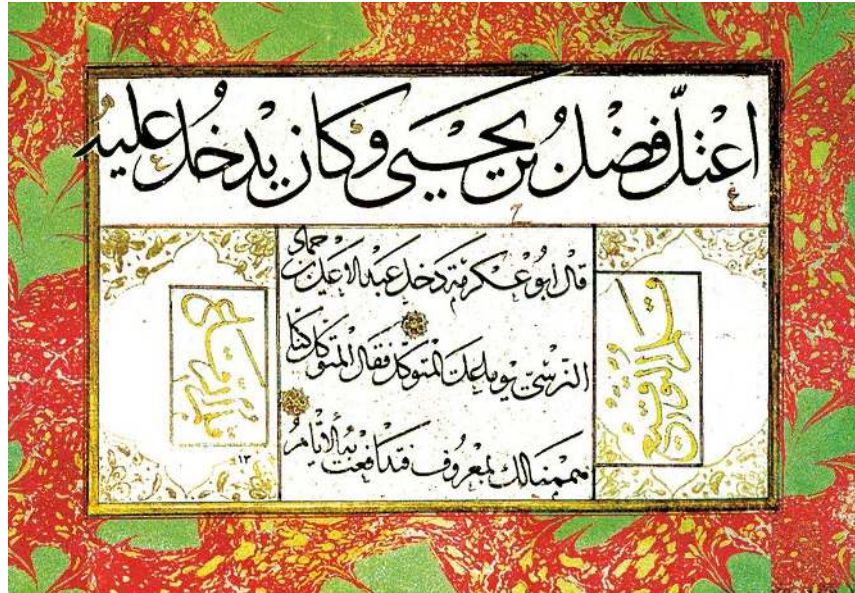
Görsel 2. Muhakkak ile yazılmış Kur'an-ı Kerim Örneği

3-) Sülüs: Kelime anlamı olarak üçte bir demektir. Bu ismi almasında çeşitli görüşler ortaya konmuştur. Bunlarda biri harflerin yazım şekliyle ilgilidir. Üçte ikisinin düz, üçte birinin ise meyil verilerek yazıldığından ötürü bu ismin verilmiş olduğudur. Muhakkak'a nazaran yuvarlak alanlar fazladır (Alpaslan, 1999).

Görsel 3. Vahdetî Efendi'nin sülüs levhası (İÜ Ktp., İbnülemin, nr. 151)

4-) **Tevki:** Genellikle resmi yazışmalarda kullanılan yazı türüdür. Eski dönemlerde vezir ve halifelerin yazışma amaçlı yazdıkları mektupların bu yazı türü ile yazıldığından dolayı ismi aldığı söylenmektedir (Alpaslan, 1999).

Görsel 4. Şeyh Hamdullah'a ait bir satır tevki, üç satır rika hattıyla yazdığı kıta

5-)Rık'a: Osmanlı döneminde yaşayan Türk hattatların buluşu olan rık'a dikey yazılan harflerin küçültülüp, sadeleştirilmesi ile oluşmaktadır. Daha az yuvarlak, daha çok düzlüğe sahip harekesi olmayan yazı türüdür. Osmanlı sarayında vücut bulup gelişmiştir (Alpaslan, 1999).

6-) Nesih: Nesih kelimesinin sözlük mânası “herhangi bir şeyin kaldırılıp yerine başkasının konması” anlamına gelmektedir. Benzerlik bakımından sülüs yazı tipine benzemektedir. Ancak genişlik bakımından onun üçte biri ebatlarındadır (Alpaslan, 1999).

Görsel 5. Nesih yazı türü örneği. (Fatiha Suresi)

2.4.2. Tezhip Sanatı

Tezhip Türkçe kelime anlamı olarak “altınlamak” manasına gelmektedir. Tezhibin asıl yapıışındaki malzemenin altın olduğu, bu sanata verilen isimden de anlaşılmaktadır. Altın ham maddesinin içine katılan farklı malzemelerin sonucunda, ortaya çıkan etkileşimine göre renk alır. Gümüş madeninin alaşıma eklenmesinde yeşil renkte altın, bakır madeninin eklenmesinde ise kırmızı renk altın ortaya çıkmaktadır. Tezhip sanatına bakıldığında yeşil altının çok kullanıldığı görülmektedir (Derman,

2007). Bu da gösteriyor ki, tezhip sanatında altın ve gümüş madenlerinin karıştırılması ile elde edilen yeşil altın, yaygın olarak tezhip sanatçıları tarafından eserlerinde kullanılmıştır.

Türk İslam Sanatları içinde süsleme sanatı olarak geçen tezhip sanatı, İslami eserlerde, Kur'an-ı Kerim'im el yazma eserlerinde, cilt kapaklarında, minyatür eserlerin giysi ve kenar süslemelerinde, padişahların fermanlarında ve beratlarında bulunan tuğra üzerine tezhip sanatının uygulandığını görmekteyiz (Taşkale,1990).

Başka bir deyişle, yazma eserlerin değer ve önemini artırmaya yönelik yapılan sanatsal bir girişim olarak tezhip sanatından bahsedebiliriz. Bir eserin, kenarlarında boş kalan kısmın, cümlelerin sonları, satırlar arasında kalan boşluklar ve daha çok Avrupa'da yazma eserlerde kullanılan, metin yazıların baş harflerinin; renkli boya veya ezilmiş altın varak süsleme şekli ile tezhip sanatı yapılmaktaydı (Tuncel, 2002).

Tezhip sanatı Orta Asya' ya kadar uzanan bir geçmişe sahip olmakla beraber, kitap sanatında tarihsel anlamda, uzun zaman dilimine yayılan en eski sanatlardan biridir. Türklerin İslam dinine geçişiyle bu sanatın en parlak dönemlerini yaşadığı ve hızla geliştiği görülmektedir. Türk İslam Sanatlarından minyatür ve hat gibi sanatların yanında destekleyici bir sanat dalı olarak gözüксе dahi, aslında tezhip sanatının; kendi başına bir sanat dalı olduğu Türk toplumunun, hat sanatından çok daha önceleri tezhip sanatını bilmelerinden anlaşılmaktadır. Tezhip sanatı için kaynak oluşturan eserler, eski yazma eserlerdir. Bu eserlere nakkaş hane denilen yerde, birçok sanatkârın el emeği neticesinde bezemeler yapıldı. Nakkaş hanede saray sanatkârları topluluğu denilen “Ehl-i Hiref” teşkilatından günümüze gelen en eski 932/1526 tarihli yazmalardır (Derman, 2007).

Selçuklu devletine ait topraklarda Müslümanların erken Orta Çağ tezhip sanatının eserleri verilmiştir. Memlük ve ilhanlılar devleti döneminde ise kitap sanatında İslam devletleri içinde tezhibin tasarım, nitelik açısından zengin eserler görülmektedir. Tezhip sanatının, bu denli gelişmesinde bu uygarlıkların karşılıklı etkileşimi önemli bir faktör olmaktadır (Gamze, 2016).

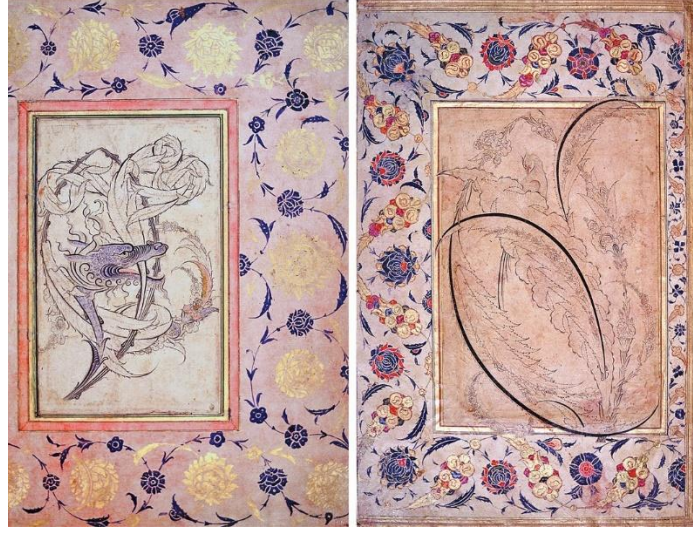
Selçuklu devletinde sonra, tezhip sanatında en büyük girişim; XV. yüzyılda II.Mehmed (Fatih Sultan Mehmed) tarafından ortaya konulmuştur. Sarayın baş nakkaşı olan, Baba Nakkaş tezhip sanatında isminden söz ettirmiştir. Dönemin eserlerinde daha çok Şiraz ve Herat denilen üslupların kullanıldığını ve önemli eserlerin bu üslupta

verildiği söylenebilir. Altın rengi, mavi ve lacivertin çoğunlukla kullanıldığı dönem olması sebebiyle, tezhip sanatında adına’’halkari’’ denilen bir tarzın oluşmasına önayak olmuştur. XVI. yüzyıldan itibaren adından söz ettirecek bu tarzın ilk örneklerine rastlanmaya başlanmıştır. Halkari tekniği; yüzeye aktarılan motiflerin uç bölgelerinden başlanarak, içe doğru gölgelendirme işlemidir. Altın ve su bazlı boyaların tercih edildiği süsleme tekniğidir (URL-2).

Görsel 6.İki renk altın kullanılarak hazırlanmış halkârî örnekleri (Şah Mahmud Nîsâbûrî Murakkaâtı, İÜ Ktp., FY, nr. 1426)

Tezhip sanatında Türklere ait en eski örnekleri, Müslüman Türk devletlerin dünya sahnesine girmelerinin ilk dönemlerinden itibaren görmekteyiz. Selçuklu Devleti, Beylikler Dönemi ve Osmanlı Dönemi tezhip sanatının; renk, motif ve kompozisyon bakımından en çok gelişim gösteren ve zengin olduğu dönemdir. Osmanlı devletinin en parlak dönemlerinden biri olan Yavuz Sultan Selim döneminde yapılan çaldıran muharebesinin (1514) ardından Tebriz’den İstanbul’a bu sanatın önemli temsilcileri getirilerek, tezhip sanatında önemli yenilik ve gelişmelere imza atmışlardır. Sultan Selim döneminde sernakkaş olarak görev yapan Tebrizli Şahkulu, Saz Yolu adında yeni bir tarz geliştirmiştir (Kaş Tüfekçi, 2020).

Görsel 7. Şahkulu, saz yolu ejder tasfiri ve bitkisel bezeme

Osmanlı İmparatorluğunun en parlak dönemi olan I. Süleyman (Kanuni Sultan Süleyman) dönemi (1520-1566) kültürel, askeri ve ilmi açıdan olduğu kadar tezhip sanatı bakımında da en parlak dönem kabul edilir. Klasik Dönem sanatının, XVI. yüzyılın ikinci yarısına kadar devam eden önemli dönemi olmaktadır. Serlevha, zahriye ve sure başları gibi sayfalarda sanatsal ince işçiliğin zirve yaptığı eserler verilmiştir (Aksu, 2021).

2.4.3. Minyatür Sanatı

Türk İslam sanatında önemli bir yere sahip olan minyatür sanatı, geçmiş tarihi olay ve durumları bu sanatın belli kuralları çerçevesinde resmedilerek anlatılması ve tarihe tanıklık etmesi açısından da günümüze ışık tutan eserler arasında büyük bir öneme sahiptir. Türk Dil Kurumu sözlüğüne baktığımızda minyatür terimi için verilen anlam “Çoğunlukla eski yazma kitaplarda görülen, ı ışık, gölge ve hacim duygusu yansıtılmayan küçük, renkli resim sanatıdır” (TDK). Şeklinde ifade edilmektedir. Bunun yanında pek çok tanım karşımıza çıkmaktadır.

Minyatür sözcüğü, Latince kelime anlamı olarak “minium” kelimesinden türediği ve kırmızı boya anlamı taşıdığı, aynı zamanda yazma eserlerin kitap resimlerine de minyatür ismi verildiği aktarılmaktadır (Mahir, 2012).

Minyatür kullanım alanı olarak ilk zamanlarda el yazma eserleri süsleme amacı ile sulu boya kullanılarak yapılan resimleri ifade etmekteydi. İtalyanca “minyatura”

sözcüğü kullanılırken, Orta çağ Avrupa'sında ise el yazması eserlerin bölüm başı yazılarının ilk harfi “minium” denen maden kırmızısı renk ile süslenmesiydi. Yine kitapları süslemek amacıyla yapılan resimlerde de bu tabir kullanılmıştır (Binark, 1978).

Türklerde minyatür resimlerin varlığı çok eski dönemlere dayanmaktadır.1923 yılında Doğu Türkistan'da eski Uygur devletinin başkenti olan Hoca kazılarında bulunan kalıntılarda Uygurlar döneminde Budist ve Maniheizt duvar resimleri ve kitap sayfalarında minyatürlere rastlanmıştır. Minyatürdeki konular da dini ve günlük hayat sahneleri resmedilmiştir. Bu kalıntılar, Türk minyatür ve resim sanatının bilinen en eski örnekleri olmaktadır. Resimlerin içeriğinde; rahipler, müzisyenler resmedilmektedir. Belli bir kompozisyon içinde simetrik yapılan çalışmalar, renk olarak koyu mavi ve kırmızının ağırlıkta olduğu renkler kullanılmıştır (Aslanapa, 1989).

13. ve 14. yüzyıllarda İlhanlılar döneminde, İran minyatür sanatı, aynı zamanda saray çalışanı olan Uygurlu Türkler tarafından getirilen Orta Asya'da Türkler tarafından yapılan resimlerin etkisi ile başlamıştır. Yine bu yüzyılda Orta Asya'dan İran'a yerleşen ve Ön Asya resmini değiştirerek kendi üslup ve tarzına uyarlayan Uygurlu Türklerin tesirine girmiştir. Bu durum Maverâün nehr'i ve tüm İran'ı Orta Asya Türk üslubunun hâkim olmasını sağlamış. İran devletinin Moğollar tarafından istilaları neticesinde İran'a ait nakışlar ve farklı eserler hemen hemen hepsi Orta Asya'dan gelip yerleşen nakkaşlar tarafından verilmiştir. Cengiz ve Timur gibi hükümdarlar istila ettikleri yerlere Uygurlu nakkaş ve katipleri beraberinde getirmişlerdir. Yazılan eserler nakkaşların ellerinde resme aktarılmıştır. Bu istilalar sonucu İslam dünyasında Uygur üslubunun yayılması neticesini doğurmuştur. Timur zamanında Herat şehri dünyanın en üst düzey sanat ve minyatür merkezi olarak yer almaktadır (Binark, 1978).

Selçuklu devletinin Anadolu'dan; Suriye ve İran'a kadar geniş coğrafya yayılması Türk- İslam minyatür sanatının, kendine özgü üslubunun doğmasına zemin hazırlamıştır. Selçuklular zamanından bizlere ulaşan minyatürlü yazma eserler, egemenlik kurduğu, Mezopotamya ve çevresinde hazırlanmıştır. Bu eserlerin korunduğu şehirler daha çok Diyarbakır, Konya, Bağdat ve Musul gibi bölgesel öneme sahip merkezlerdir (URL-4). Bunun yanında dönemin önemli tasarımları ve bilimsel konuları; astronomi, tıp ve botanik minyatür eserlerde yer almaktaydı.

Artuklu döneminde yaşayan fizikçiEl Cezerî, robot ve Sibermetik alanında buluşları, minyatürleri ve tasarımları ile ün salmıştır. Cizre'de dünyaya geldiği,

yaşamının büyük bir kısmını ise Diyarbakır'da geçirdiği, daha sonra tekrar Cizre'ye geri döndüğü ve hayatını orada kaybettiği, kaynaklarda geçmektedir (Korkutata ve Toprak, 2013).

Görsel 8. Su Haznesi Minyatürü (Ebu'l-izz el Cezeri)

Görsel 8'de yer alan, Ebu'l-izz el Cezeri ye ait su haznesi minyatürü, 1206 yılında El Cezeri'nin Diyarbakır'da yaptığı düşünülen, minyatür eseridir.

Osmanlı döneminde minyatür sanatı, daha çok sarayın kültürel yansıması şeklinde, padişah, saray çalışanları ve konukların ele alındığı bir sanat alanı olmuştur. Minyatür, İslam aleminde özellikle saray sanatı haline gelmiştir. Osmanlı İmparatorluğunda minyatür, aynı zamanda yazma eserlerle birlikler anılan tezhip sanatı, hat sanatı ve ebru sanatı gibi birbirleriyle münasebet içinde sanatlardan biri olmaktadır (URL-5).

Osmanlı'nın batılılaşma politikalarının bir sonucu olarak, Osmanlı minyatür ve sanatında; kadın figürlerinin yaygınlık kazanması ile sosyal ve kültürel alanda gelişimler olduğu söylenebilir. Bu gelişim ve dönüşümün getirdiği alanlarda eserler veren yazarlar, şairler, ressam ve nakkaşlar eserlerindeki kadın temasına; hizmetçi, cariyeye, valide sultan ve kalfa gibi saray kadınlarının yanında, saraydaki eğlenceler ve davet sahnelerinde eklenmiştir. Osmanlı'dan günümüze kalan bu tür minyatür eserlere bakıldığında o dönem kadın unsurunun toplumsal alandaki rolü ve etkisi hakkında bizlere önemli bilgi vermektedir (Maden Kalkan, 2023).

Osmanlı dönemi minyatürlerinde; kadın figürler, nispeten erkek figürlere göre daha az yer aldığı bilinmektedir. Ancak kadın figürlerin yer aldığı minyatürlerde, kadınların dünyası gerçekçi bir bakış açısıyla yer aldığı görülmektedir. Osmanlı minyatür sanatında müzisyen, dansöz ve peçeli gibi farklı kadın karakterleri yer almaktadır. Saray kadınları, harem kadınları ve çalgı çalan kadınlar gibi sosyal ve sınıfsal nitelikte farklılıklar konu olarak işlenmiştir (Deveci, 2017).

Kadın minyatürleri ile tanınan Nakkaş Levni'nin on dokuz adet minyatürü Topkapı Saray Müzesinde yer almaktadır. Levni minyatür eserlerinde yalnız Osmanlı kadını resmetmemiştir. Avrupalı ve İranlı kadın figürlere de minyatürlerinde yer vermiştir. Kadın figürler genellikle; saçını tarayan, dans eden ve uyuyan şeklinde resmetmiştir. Giyim tarzları, toplumda bulundukları statü ve sınıfı göstermesi açısından önemlidir. Osmanlı dönemi verilen eserler resim, minyatür vb. Avrupalı devletlerin ilgisini çekmeyi başarmıştır. Nedeni ise Avrupalıların, doğunun kendine özgü gizemini keşfetme merakı yer almaktaydı. Bunun yanında Osmanlı sanatının, İmparatorluk hakkında önemli bilgi edinmelerini sağlaması sayılabilir (Maden Kalkan, 2023).

Görsel 9. Feraceli Kadın (Levni)

Görsel 9'da yer alan Levni'nin feraceli kadın minyatüründe, örtülü ve uzun kıyafet giymiş bir kadın resmedilmiştir. Türklerin İslamiyet'i kabulüyle beraber, İslami yaşamın getirdiği kuralların sonucu olarak, kadınların giyim tarzlarında değişimler meydana gelmiştir. XVIII. yüzyılda Lâle Devri ile özellikle varlıklı kadınlar ve saray kadınları toplum içinde daha süslü ve renkli giysilerle boy göstermişlerdir. Feraceli

kadın minyatürü, dönemin kadın giyimindeki hızlı değişimi başlangıcı olarak görülebilir (Palancı, 2019).

2.4.4. Ebru Sanatı

Ebru sanatının; ilk olarak kim tarafından, nerede ve ne zaman yapıldığına dair kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Fakat 13.yüzyılda Semerkant ve Türkmenistan 14.yüzyılda ise İran'ın doğu bölgesi olan Herat dolaylarında yapıldığına dair çeşitli kaynaklar gün yüzüne çıkartılmıştır. Ebru sanatının yayılması kâğıt ve pek çok ürünün farklı toplumlarca bilinmesini sağlayan, önemli ticaret yolları ve ipek yolu vasıtasıyla taşınarak doğudan batıya aktarılmıştır (Barutçugil, 2021).

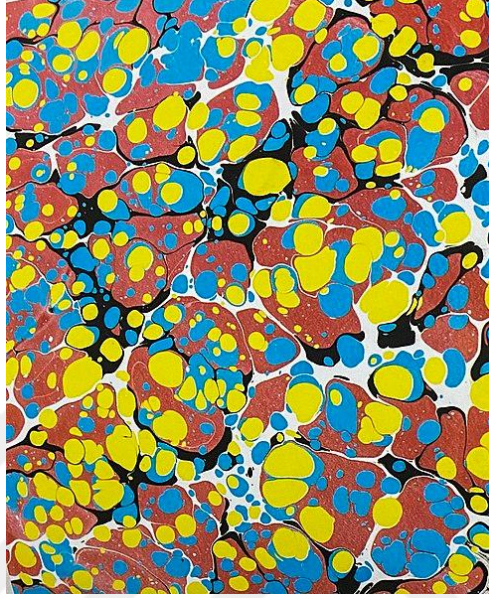
Ebru kelimesinin anlamı ve kökeni hakkında ise çeşitli görüşler ileri sürülmektedir. Çağatayca “Ebre” kelimesi olarak geçen “dalgalı, kürk kabı gibi hareli” terimlerine dayanmaktadır. Diğer yandan ebru kelimesi İran taraflarında, “Bulut” anlamına gelen Farsça “Ebr” kökünden, “Bulut gibi, bulutumsu” anlamlarına gelen “Ebrî” kökünden türemiştir (AktaranGülgen, 2016, s.154).

Bir kitap sanatı olarak başlayan ebru sanatı, doğal malzeme katılarak belli yoğunluğa ulaşan su üzerine, kaynağı toprak olan boyaların inceltilerek uygun fırçalar yardımıyla su yüzeyine serpilip, şekillendirilmesi ve kâğıda aktarılması olarak söylenebilir (Gülgen, 2019).

Ebru sanatının başladığı zamandan, günümüze ulaşmasına kadar geçen evrelerde pek çok gelişim ve dönüşüm içine girmiştir. Ebru sanatının ilk yapılma nedeni kâğıdın beyaz yüzeyini kırma amacıyla boya uygulaması yapılmaktaydı. Daha sonrasında ise yazma eserlerin kenarlarında bırakılan boşlukları süsleme amacı taşımıştır. Gelişime bağlı olarak cilt kapaklarının yan kâğıtlarında ebruların deri süslemeden daha gösterişli ve maddi açıdan daha ekonomik olması sebebiyle, cilt kapak ve muhafazalarda 17. yüzyıl sonlarıyla beraber kullanılmaya başlamıştır. Deri üzerine ebru yapımı 18. ve 19.yüzyıllarda yapılmış olsa da pek fazla ilgi uyandırmamıştır (Tiryaki, 2021).

Kâğıt üzerine yapılan ebru sanatında; kullanılan malzeme, teknik ve oluşan desenin görünümüne bağlı olarak farklı isimlerle adlandırılmaktadır. Bu isimler; battal ebru, gel-git ebru, şal ebru, taraklı ebru, hatip ebru, zemin ebru, koltuk ebru, çiçekli ebru, kumlu ebru, bülbül yuvası, hafif ebru ve yazılı ebru gibi ebru çeşitlerinden oluşmaktadır.

1) Battal Ebru: Fırçalara alınan boyanın tekne içindeki kitreye serpilmesi ile yüzeyde oluşan mermerimsi görüntüye verilen isimdir. Genellikle ebru yapımına başlarken kullanılan ilk yöntem olmaktadır. Ebru sanatına yeni başlayan birinin, malzemeleri tanıdıktan sonra, yapımını öğrendiği ilk türdür. Battal ebrunun tüm çeşitlerini öğrendikten sonra diğer ebru çeşitlerine geçilmektedir (Taşatan, 2023).

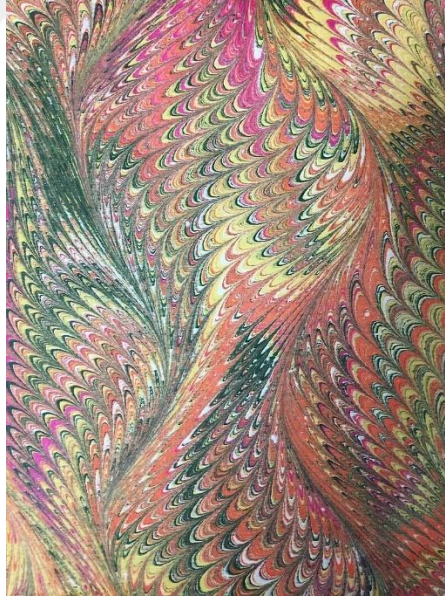
Görsel 10. Battal ebru örneği

2) Gel-Git Ebrusu: Battal ebru bittikten sonra, yapılan aşamadır. Bu aşamada bir biz yardımıyla teknenin bir ucundan diğer ucuna ileri geri hareketlerin sonucu olarak yüzeyde oluşan şekillere verilen addır (Kaya, 2012).

Görsel 11. Taraklı gel-git ebru örneği

3) Şal Ebru: Gel-git ebrusunun tamamlanmasının ardından yine biz aracılığıyla rastgele boyaların karıştırılması sonucu ortaya çıkan motiftir (Kaya, 2012).

Görsel 12. Taraklı şal ebru örneği

4) Taraklı Ebru: Gel-git ebrusunun tekne üzerinde tamamlanmasından sonra tarak şeklinde iğneli çitanın, yapılan gel-git yönünün dikine bir şekilde, teknenin bir kenarından başlayıp diğer kenarına kadar çekilmesi sonucu oluşan ebru çeşididir. Tarağı aralıklarına göre ince ve kalın taraklı olarak isimlendirilir (Taşatan, 2019).

Görsel 13. Mustafa Düzgünman'ın yaptığı bir taraklı ebru (M. Düzgünman koleksiyonu)

5) Hatip Ebru: Hatip ebru çeşidi ismini teknik veya şekil benzerliğinden almamıştır. Ayasofya cami hatibi Mehmet Efendi'nin bulduğu bir teknik olduğundan dolayı ismi hatip ebrusu olarak geçmektedir. Hatip ebrusu yaparken zemine açık bir renk atılır. Üzerine bir iğne yardımıyla belli aralıklarla koyu renk boya damlatılır. İsteğe bağlı iç içe başka boyalarda eklenebilir. İğne veya eski ustaların tekniği ile at kuyruğu kılı ile yukardan aşağıya veya sağdan sola doğru hareket ettirilerek hatip ebrusu yapılmış olur. En çok yapılan motifler; yürek, taraklı yürek, çark-ı felek ve yıldız şekilleridir (Derman, 1977).

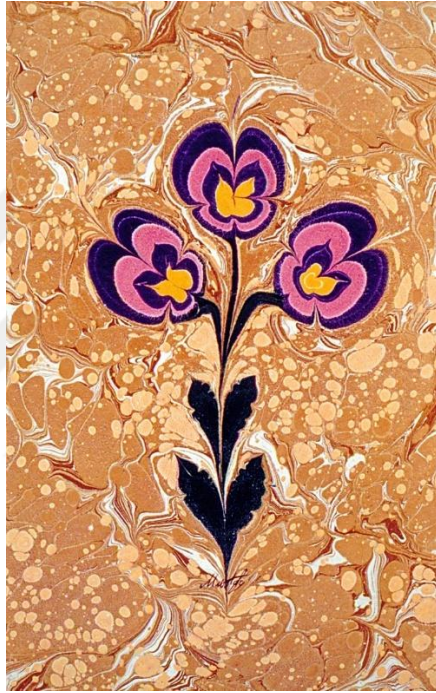

Görsel 14. Hatip ebru örneği

6) Zemin Ebru: Klasik ebru sanatçıları tarafından tercih edilen tekniktir. Renk kullanımı azdır. Bir veya birkaç rengin tonları tercih edilmektedir. Diğer bir ismiyle hafif ebru tekniğini daha çok Mustafa Düzyaman ve Necmettin Oktay gibi sanatçılar fazlaca kullanmışlardır (Tosun, 2023).

7) **Koltuk Ebru:** Hat sanatında, hat levhalarının arasında kalan boşluklara koltuk adı verilir. Bu koltukların her birine hatip ebrusu yerine ufak çiçek motifleri yapılmak suretiyle ortaya çıkan ebruya koltuk ebrusu denir (Kaya, 2012).

8) **Çiçekli Ebru (Necmettin Ebrusu):** Çiçekli ebrulara getirdiği yorumlarla bir ebrulu veya daha fazla ebruyu buket halinde yeniden tasarlayım nakşetmesi nedeniyle çiçekli ebrulara aynı zamanda Necmeddin ebrusu ismi de verilmektedir. 18.yüzyıldan başlamak üzere günümüze kadar ulaşmış birçok çiçekli ebru bulunmaktadır (Tiryaki, 2021).

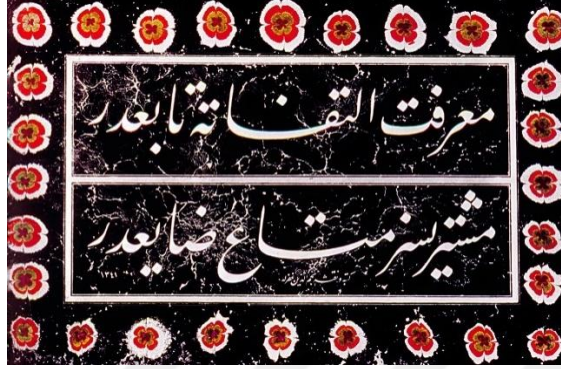
Görsel 15. Mustafa Düzgünman'ın hercaî menekşe ebrusu (Muhittin Serin koleksiyonu)

9-) **Kumlu Ebru:** Teknede hazırlanan su ve öd miktarı az karışımın içine lahor çividi denen ebru boyasının damlalık yardımıyla merkez noktaya sürekli damlatılıp tekne yüzeyi doldurulur. Bekleyen boyada oluşan çatlama ve kuma benzer yüzeye kumlu ebru denir (Kaya, 2021).

10-) **Bülbül Yuvası Ebru:** Boyanın helezonik dairesel şekiller oluşturacak formda, tekne yüzeyinde aynı büyüklüklerde dizilmesi ile oluşturulur.

11-) **Hafif Ebru:** Hat sanatçılarının üzerine yazı yazmak için yaptıkları genellikle pastel renklerin kullanıldığı ebrulardır.

12-) Yazılı Ebru: Yazılı ebru türünün mucidi olarak Necmeddin Oktay gösterilmektedir. Çünkü ondan önce bu tür ve teknikte ebru yapılmadığı bilinmektedir. Arap zıkkı ile kâğıda yazılan yazının yapıştırılıp ebru teknesine ebrulandıktan sonra oluşan ebru türüdür (Tiryaki, 2021)

Görsel 16. Necmeddin Oktay'ın buluşu olan yazılı ebruya bir örnek (M. Uğur Derman koleksiyonu)

2.4.5. Çini Sanatı

Çini Sanatı genel olarak; killi toprağın yoğrulup hamur haline getirilmesiyle beraber, belli bir sıcaklıktaki fırınlarda pişirilen sırlı seramiğin, sanatsal ve endüstriyel ev eşyaları veya panolar yapılması işidir. 'Çini' kelimesi terimolojik bakımdan incelendiğinde; karşımıza duvar ve kullanım çinileri olmak üzere iki türlü kullanım alanı gelmektedir. Duvar çinilerine Osmanlı döneminde verilen isim 'Kaşı' idi. Kullanım çinilerine ise 'Evani' gibi isimler kullanılmaktaydı. Kaşı sözcüğünün seramik üretim merkezinin bulunduğu yer olan İran şehri olmakla beraber, aynı zamanda Farsça duvar karosu da denilmektedir. Çini sözcüğü, uzak doğu ülkesi olan, Çin'e ait anlamında taşımaktadır. XV ve XVI. yüzyıl Osmanlı devletinin, saraydaki Çin porselenlerine büyük ilgi ve beğeni duyulması sonucu olarak bu isim doğurmuştur (Kaçar, 2023).

Çinicilik tarihi Türklerde 12. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Dünyada en çok tanınan sanat dalları arasındadır. Türk İslam Sanatında ve Geleneksel Türk Sanatında, seramiğin geldiği nokta, Türklerin Anadolu'ya girdiği dönemden başlayıp, günümüze uzanan zaman dilimine dek sürekli bir gelişim sürecinde olduğunu, kendine has meydana getirdiğini sanat tarzını ve kültürünü görmekteyiz. Seramik sanatı Cumhuriyet öncesi döneme kadar en çok uygulama sahasına sahip el sanatlarından birisi olmuştur. Seramik sanatını yönlendiren düşüncenin temelinde; İslam dininin olmasının yanında,

Anadolu'nun zengin kültürel birikimi bu sanatı başka bir boyuta taşımıştır (Kahveci, 1998).

Seramik sanatı içinde yer alan ve plastik sanat alanında önem bir yere sahip olan çini sanatı, Anadolu topraklarında uzun yıllar boyunca üretimi yapılmıştır. Işıltılı ve gösterişli görüntülerinden dolayı günlük kullanımlarının yanı sıra mimari alanda da kullanılmaktadır. Osmanlı İmparatorluğundan günümüze kalan birçok çini eserde, o dönem hakkında bilgiler yer almaktadır. Çini eserlerde çizilen motifler, yapılan minyatürler ve diğer figüratif çalışmalar bu sanatın anlatım gücüne değer katan yorumlamalardır (Beyazıt ve Işık 2012).

Çoğu kaynakta seramik ve çini farklı uygulama alanı olarak değerlendirmektedir. Bu farklılığın temelinde bilimsel ve akademik endişeler yatmaktadır. Oysaki temelde aynı olan bu sanat uygulamaları, asırlardır kullanılan seramik kapların, bir kültürel yaşamı temsilinden dolayı kaynaklanmaktadır. Seramik kapların çini ismini alması tanımlamalarda daha rahat bir yorumlama kolaylığı sağlaması amaçlanmaktadır. Osmanlı döneminde çini terimi bir deyim olarak kullanılmaktaydı. Çini tabak, duvar çinisi gibi terimleri, dönemin ustaları tarafından Türkçeye kazandırılıp kullanılmıştır (Öney, 2000).

Seramik sanatının, mimari alanda başlamasında tuğla denilen pişmiş kırmızı toprak ya da aynı özellikte mimari kaplar, bunun yanında çini seramik ortak ürünleri gibi seramik sanatının içinde önem ve değerinin bilinmesi, sanatsal olarak çini teriminin değerlendirilip anlam bakımından daha fazla değer kazanmasını sağlayacaktır. Bu bakış açısıyla bakıldığında çini kelimesinin tarihsel açıdan gelişimi, estetik ve fonksiyonel özellik durumu değerlendirilmiş olacaktır. Çini kelimesine tarihsel değerlendirme ile bakılmadığında farklı anlamlar çıkarılabilir. Oysaki kelimenin Çin seramik sanatının, Selçuklu döneminde değil, Osmanlı dönemi ortaya çıkması düşündürücüdür (Avşar ve Avşar, 2014).

Çini sanatına, Türkler büyük önem vermiştir. Bu sanatın en önemli şehirleri içinde İznik ve Kütahya gelmektedir. Osmanlı devleti zamanında çini üretimi bakımından İznik bir merkez olarak görünse de üretimin zaman içinde düşüşüyle beraber Kütahya çini sanatında günümüze kadar gelen önemli bir merkez halini korumaya devam etmiştir. Kütahya uzun dönem üretimlerinde İznik baskıları kullanmış, İznik'le

beraber ortak ürünler üretmiştir. Kütahya zamanla kendine has tasarım ve ihtiyaçlar doğrultusunda üretimler yapmıştır (Kaçar, 2023).

2.4.6. Taş Sanatı

Geçmiş medeniyet ve uygarlıklara baktığımızda doğanın bir parçası olan taşın birçok toplum tarafından yapı malzemesi olarak kullanıldığını görmekteyiz. Taşın sağlamlık ve dayanıklılık açısından oldukça kullanışlı bir malzeme olmasının yanı sıra işlenebilmesi de taşın kullanımını yaygınlaştırmıştır. Birçok medeniyetin sırları taşlara kazınmış, dünyadaki savaş ve yıkımlara rağmen günümüze kadar ulaşabilen ve bu izleri üzerinde taşıyan taş yapılar halen mevcuttur. Bu durum taş bir yapı malzemesinden çok tarihin tanığı yapmaktadır (Erbaş, 2018).

Taş sanatı; Türk İslam sanatında, İslam dininin heykel ve figüratif motiflerine bakış açısı göz önüne alınarak, bu alanda daha çok; mimari yapı, mimari süsleme ve mezar taşları gibi alanlarda yoğunlaştığı görülmektedir. Mimaride o coğrafyanın temel yapı malzemelerinin kullanıldığı, aynı zamanda malzemenin süsleme, şekil verme ve farklı kullanım türlerine göre taş sanatında kullanıldığı söylenebilir (Özkurt ve Tüfekçioğlu, 2009). Geçmişten günümüze taşın farklı kullanım alanlarını ve değişimini bizlere kadar ulaşan, tarihi yapılar incelendiğinde de açık bir şekilde görülmektedir.

Taş sanatsal süsleme ve bezeme amacı ile kullanılmadan önce bir yapı malzemesi olarak kullanıldığını görmekteyiz. Neolitik çağda kaya kütlelerinin oyulması ile yerleşim amacı için kullanılan taşlar, günümüzde geçirdiği dönüşümle farklı fonksiyonlarda kullanılmıştır. Bu kullanım alanlarına baktığımızda taşıyıcı malzeme, süsleme, kaplama ve taşın öğütülerek kum, çakıl gibi farklı kullanım alanları olmaktadır. Taşıyıcı olarak kullanıldığında; yığma yapım şeklinde veya sütun gibi taşıyıcı eleman olarak kullanılmaktadır. Bu yöntem için taşların farklı formlarda olması gerekir. Kaba yonu taş, moloz taş, kesme taş ve ince yonu taş gibi işlenme ayarları olmaktadır. Kaplama amaçlı kullanımı ise zemin ve duvarlarda kullanılmaktadır (Erbaş, 2018). Zemin kaplama yöntemi, özellikle Antik Roma dönemi orduların rahat ve hızlı geçişini sağlama ile haberleşmeyi kolaylaştırma amacıyla adına Roma yolu denilen bu yollar tarihte önemli bir unsur olmuştur.

Taş süsleme, yapı mimarisinde iç ve dış mekanları süslemede daha çok görülen yöntemlerdendir. Kullanılan tekniklere bakıldığında; kazıma tekniği, kabartma tekniği

ve oyma tekniği gibi teknikler görülmektedir. Süslemede kullanılan tasarım ve öğeler ise geometrik şekiller, bitkisel motifler, yazılar ve stilize edilmiş figürlerdir. Bunlar daha çok insan figürüdür, hayvan figürlerine az rastlanmıştır (URL-6).

Farklı kültürlerin mimari alanda verdiği eserleri Müslümanlar, ilk olarak 7. yüzyılın başında alınan topraklarda, karşılaştıkları anıtsal nitelikte kültürel yapılarda tanımışlardır. Bu durum dini inançları ve kültürel üstünlüğünü farklı alanlarda gösterme ihtiyacı doğurmuştur. İslam'ın özellikle Erken döneminde, gördükleri kültürel eserlerin; sanatsal öğeleri, süsleme yöntem ve tekniklerini alırken pek çok eserde kullanılan figüratif öğelerden uzak durmuşlardır. Çünkü İslam dininin resim ve heykele bakışı diğer dinlere göre farklılıklar göstermektedir. Bunun sonucu olarak yazı alanında sanatsal gelişim hızlanmış ve özellikle mimaride kitabelerin ortaya çıkışına yol açmıştır (Özkurt ve Tüfekçioğlu, 2009)

Taş sanatı veya taş süsleme sanatının en önemli örneklerini Selçuklu Devleti, Beylikler dönemi ve Osmanlı Devleti'nin Anadolu coğrafyasında verdiği örneklerinde görmekteyiz (Özbek, 2009).

Taş süsleme sanatını Erken Osmanlı döneminde başladığını söyleyebiliriz. Bu amaçla taşın bu dönemde daha çok dış cephe süslemelerinde kullanımı yoğunlaşmıştır. Anadolu Selçuklu devletinde taş yapılarla mekân oluşturma anlayışı hakimken, Osmanlıda yapının dış cephesini güzelleştirme ve süsleme anlayışı hâkim olmuştur. Uygulanan teknikler çoğunlukla dış cephede bulunan; kapı, pencere, sütun, kaide, kemer, minareler, ayna taşları, zemin çeşmeleri ve kilit taşları gibi bölümlere uygulanmıştır (Özbek, 2002).

2.4.7. Ahşap Sanatı

Ahşap sanatının; ham maddesi olan ve birçok toplum tarafından barınma amaçlı yapılan evler, günlük yaşamda kullanılmak üzere eşyalar ve dekoratif süs eşyaları gibi amaçlar için kullanılan ahşap sözcüğünün Arapça''haşep'' (ağaç, kereste) manasına gelen ahşap kelimesinden almaktadır. İmalat amacı ile kullanılmak üzere kesilmiş ağaç malzemesi, kereste anlamı da taşımaktadır (Yücel, 1975). Uygulama alanı olarak taş sanatına benzer teknikler kullanılan ancak ahşap işçiliğinde, ahşap malzemenin taşa göre daha rahat işlenmesinden dolayı tasarım ve teknik açıdan gelişimi hızlı olmuştur (Ödekan, 1997).

Ahşap üzerine yapılan dekoratif bezemelere bakıldığında, daha çok Türk ve İslam sanatlarının motif ve geometrik şekillerinin yer aldığı görülmektedir. İslam dininin heykele olumsuz bakış açısı nedeniyle yapılarda bulunan sütun, giriş, kapı, pencere ve minber gibi önemli noktalar; ahşap işçiliğinin oyma tekniği kullanılarak sanatsal bir ifade verilmektedir. Kullanılan ağaçlar genellikle gül, sedir, elma, armut ve ıhlamur gibi işlenmeye uygun ağaçlardır. Kullanılan tekniklere bakıldığında oyma, boyama, çatma veya birkaçının bir arada olduğu tekniklerden söz edilebilir. Anadolu’da yapılan ahşap süslemelerin çoğunlukla derin oyma ve eğri kesim şeklinde yapıldığı görülmektedir (Karaseki, 2007).

Selçuklular zamanında ağaç işçiliğinin aldığı yol ve verdiği örnekler dönemin teknik ve kullanım alanları açısından günümüz tarihi dönem eserlerinde görmekteyiz. Gerek motifler gerekse geometrik şekiller ve bezemeler olsun ustalıklı işlenmiştir. Ahşap sanatının en yüksek düzeye çıktığı dönem ise Osmanlı dönemidir (Gökkaya, 2020). Selçuklu devleti zamanında verilen eserlere bakıldığında tek parça halinde bulunan ahşap malzemenin, oyma ve çatma şeklinde yapılan geometrik desenler görmekteyiz bu yönüne künde-kari de denilmektedir. Bu yöntem Osmanlı döneminde ise farklı teknikler ile geliştirilerek yapılmıştır.

Ahşap sanatının, teknik anlamında en gelişmiş yöntemlerinden olan künde-kari; Selçuklu ve Osmanlı dönemi eserlerde görmekteyiz. Özellikle yapılan alanlara bakıldığında kapı, pencere ve minberler gibi yapıların ilk göze çarpan kısımlarında yapılmaktadır. Osmanlı eserlerinde künde-kari pencere kapaklarının ön taraflarına dolgu şeklinde yapılmaktaydı. Yıldız motiflerinden meydana gelen geometrik süslemeler, kapak kısımlarında kabartma hatlar, panolar ve kakmalarda bu yöntemle kullanılarak bezemeler yapılmaktaydı. Rölyef şeklinde kabartmaların olduğu, yapılacak tasarım ve bezemeleri yapan sanatçıya özgü olduğu ve ince işçilik gerektiren sanat eserleridir (Sönmez, 2001). Sanatsal bir üslup olan künde-kari, yapılış yöntem ve tekniklerine göre hakiki ve taklit künde-kari denilen iki farklı yöntem bulunmaktadır (Bozer, 1992).

1-) Gerçek (Hakiki) Künde-kari: Hakiki künde-kari tekniğine baktığımızda iç dolguyu oluşturan kısım ve etrafını çevreleyen çیتالardan meydana gelmektedir. Çıtaların birbirine bağlantıları, bir yapıştırıcı madde veya çivi kullanılmadan iç içe geçmek suretiyle bir araya getirilmektedir. Üst kısımda bulunan çıtalara süslemeler yapılır. Kenar kısımlarının yerleştirilmesini sağlamak amacıyla kanallar açılır (Kürklü,

2011). Gerçek künde-kari çalışmalarında, usta sanatçılar geleneksel yöntem ve teknikleri kullanarak, el yordamıyla birleştirilen küçük çıta parçalarından meydana gelmektedir. Parçaların bir araya gelmesi sanatkârın tasarım ve özgünlük açısından oluşturduğu motiflerinden oluşmaktadır. ıtaların birleştirilmesi metodunda kullanılan yöntem tenon-mortise denilen geleneksel birleştirme yöntemidir (Diler, Erdil ve Kasal, 2024)

2-) Taklit Künde-kari: Gerçek (hakiki) künde-kari yapımında kullanılan yöntem ve tekniklerin kullanılmadan görsel bakımdan daha düşük ustalık sergilenerek gerçek künde-kariye benzetilmesine taklit veya yalancı künde-kari denir. Taklit künde-kari tekniğinin de çakma kabartma, çakma yapıştırma ve kafes yöntemi denilen künde-kari yapılmaktadır. Çakma ve kabartma tekniğinde uygun ahşap çıtalar hazırlanır. Yıldız, altıgen, sekizgen vb. şekillerin çizimi yapılarak, çıtaların geleceği yerler oyulur. Hazırlanan ıtalar kınışların içine tutkal ve çivi yardımıyla yerleştirilir (Kürklü, 2011). Çakma ve kabartma yönteminin gelişimi gerçek künde-kari tekniğiyle eş zamanlı yürütülmüştür. Anadolu coğrafyasında cami minberlerinde ve kapıların kanat kısımlarında sıkça görülmektedir. Örneğin; Divriği ulu cami minberi, Ankara Alaaddin cami minberi, orum ulu cami minberi ve Divriği ulu cami doğu kapı kanatları bu yöntemle yapılmıştır (Bozer, 1992).

2.4.8. Halı Sanatı

Türklerin, asırlardır dünya sahnesinde yer almaları ve yaşadıkları farklı coğrafyaların bir sentezi olarak birçok kültür ve medeniyetle ilişki içinde olmuşlardır. İlişkilerinin getirdiği sonuçlardan biri de, zengin bir kültür ve sanat mirasına sahip olmalarıdır. Bu zengin kültür ve sanat yapıtlarından en önemlilerinden birisi de Türk halı sanatıdır. Türklerin özellikle göçebe yaşam şeklini benimsemesi, bazı alanlarda bu yaşam şeklinin getirdiği zorunluluklar ile halı sanatının gelişmesinin nn açmış ve geliştirmiştir. Hayvanların daha iyi beslenebilmesi için gr otlakların olduğu yerlere göçmeleri, yönlerinden faydalanılan hayvanlarda daha kaliteli ve daha fazla ürün almalarına imkân sağlamıştır. Bu durum aynı zamanda Türklerin dokumacılık alanında daha fazla yer almalarını teşvik etmiştir (zhekim, 2007).

Orta Asya'da başlayan Türklerin göçebe yaşam tarzının içinde konakladıkları yaşam alanlarına bakıldığında çadırlar önemli bir yer tutmaktaydı. Kurulumu ve taşınabilirliği açısından çadırlar bir ihtiyaç unsuru olmaktaydı. Halı ise çadırın hem kullanım eşyası hem de dekoratif bir parçasıydı. O dönemlerde halılar kök boya denilen

doğal boyalarda renklendirilirdi. Halılar üzerine işlenen motif ve şekiller daha çok dini inanç sistemlerini simgeleyen ve günlük yaşamı ele alan konular halılara dokutulmaktaydı. Bu nedenle halılara işlenen motiflerdeki düşünce imgeleri karmaşık bir şekilde ele alınmıştı. Araştırmacılar ise bu konuda, motiflerin kendine has belli anlamlar içerdiği düşüncesindedirler. Türkmen boylarının aralarındaki mücadele, inançları ve avcılık gibi konularda hayal gücünün ürünleri olarak önemli yer tutmuştur. Günlük hayatın yaşam unsuru olarak su ve sulama konusu, ekonomik hayatı oluşturan hayvancılık, Türk halılarında yaşam bulmuştur (Türkmen, 1995).

Türk halılarında hayvan üslubu belli inanç ve anlayışların ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Temelinde hava olayları, gökyüzü, toprak ve sularla ilgilidir. Bu durum Orta Asya Türklerinin Şamanizm dininin kaynağı haline de gelmiştir. Öyle ki inanış sistemlerinin gelişimine bağlı mitolojik hayvan tasvirleri görülmektedir. İnsanların hayvanlardan türediği inancı, hayvan ata ve ana şeklinde kabul görmesi, koruyuculuk vazifesi yüklenmesi gibi nedenler zaman içinde böyle bir sanatın ortaya çıkmasına yol açmıştır. Halı, kilim gibi dokuma sanatlarında kullanılan desen ve motiflerde dokuma ustasının oluşturduğu dünyanın birer simgesel hali olmuştur. Dokunan hayvan figürleri geometrik şekilde ele alınmış; geyik, kuş ve ejder gibi hayvan motifleri kullanılmıştır (Özkartal, 2012).

Görsel 17. Pazırık halısı M.Ö 4-5. yüzyıl (Leningrad Hermitaj müzesi)

Görsel 17’ de yer alan Pazırık halısı dünyanın en eski tüylü halısı kabul edilmektedir. 1.89 x 2 m ebatlarında olan halı Altay dağları civarı Pazırık mevkiinde arkeolog Rukendo tarafından 1949 yılında bulundu. Çift düğüm tekniği diğer adıyla

Türk düğümü adı verilen teknikte yapıldığı belirlenmiştir. Stilize edilmiş lotus tomurcuğu, haç şeklinde figürler ve 24 adet alageyikle motifi ile çevrelenmiştir (URL-7).

Halılar geçen zaman dili içinde artık; evlerde, konaklarda ve saraylarda değerli aynı zamanda vazgeçilmez bir unsur olmuştur. Tarihsel olarak bakıldığında Türk halı sanatının gelişiminde iki faktör etkili olmuştur. İlk olarak göçebe yaşam tarzının getirdiği yöresel halıcılık, diğer bir faktör ise saray ve çevresinin ihtiyaçları için yapılan saray halıcılığıdır. Halı sanatının en büyük gelişim gösterdiği dönem kuşkusuz Türk İslam Sanatının zirveleştiği Osmanlı dönemidir. Üç kıtaya hâkim büyük bir imparatorluk olan Osmanlı devleti 19.yüzyıla kadar saray halılarını, sarayın himayesinde olan sanatkarların yine saraya bağlı dokuma atölyelerinde üretimi yapılmaktaydı. Osmanlı dönemi saray halıları renk ve tasarım zenginliği açısından oldukça etkili ve Türk halı sanatı içinde müstesna bir yere sahiptir (Akan ve Sayık, 2020).

2.5. İlgili Araştırmalar

Güzel Sanatlar Liselerinin 11. Sınıf ders programında yer alan Türk İslam Sanatları Tarihi dersinin, öğrencilerin sanatsal yönelimleriyle ilişkili bir çalışmanın, literatür taraması sonucunda rastlanmadığı görülmüştür. Bununla beraber Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin Sanat Tarihi bilgisinin sanatsal ifadede rolüne ilişkin 2012 yılında yapılan bir araştırma literatürde yer almaktadır.

Çelebi (2012), 2011-2012 yılları arasında gerçekleştirdiği araştırmasında; Diyarbakır ve Gaziantep ilinde yer alan, Güzel Sanatlar ve Spor Liselerinin Resim Bölümünde okuyan 12. Sınıf öğrencilerinden 36 katılımcı ve aynı okulda eğitim veren 6 öğretmen ile anket ve görüşme formu kullanılarak bir araştırma gerçekleştirilmiştir.

Araştırma sonucunda öğrencilerin sanat tarihi bilgisinin sanat alanında eserlerine yansıtıkları görülmüş. Öğretmenler; sanat eğitiminde bu yaklaşımın verimli olacağı görüşünü ifade etmektedirler.

Tiryaki (1993), ‘‘Türkiye’de Yayınlanmış Türk İslam Sanatı ile İlgili Makaleler Bibliyografyası’’ adlı tez çalışmasında; farklı tarihsel dönemler de yayınlanmış olan 700’den fazla sanat tarihi ile ilgili makale ve dergiden oluşan doküman incelemesi yapılmış olan bu çalışmada, incelenen dokümanın tez yazım döneminde analiz edilebilen doküman sayısı 350 civarında olmaktadır. Yayınların düzenlenmesi aşamasında, yazarın

soyadı, adı, makalenin başlığı, yayıncı, basım yeri, cilt ve sayı numarası ile yayın yılı gibi başlıklar altında künyeler oluşturulup, Türk İslam Sanatı hakkında incelemeler yapılmıştır.

Göz (2021), ‘‘Çift Başlı Kartal Tasvirlerinin, Türk İslam Sanatındaki Uygulamaları’’ başlıklı yüksek lisans tezinde, Orta Asya ve Mezopotamya’da çift başlı kartal tasvirleri bulunan eserlerden başlanarak, Eski Çağ’dan günümüze çift başlı kartal tasvirlerinin Türk İslam sanatında bulunan örnekler ile karşılaştırılmıştır. Mezopotamya örneklerinin daha çok mühürler üzerinde görüldüğü ve kişileri temsil niteliği taşıdığı görülmüştür. Anadolu ve Mezopotamya arasındaki ticari faaliyetler, kültürler arası iletişimi de artırdığından dolayı, taşınabilir eşyalar farklı coğrafyalara bu yollar ile yayılmıştır.

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemi, evren, örneklem, veri toplama araçları ve verilerin analizi yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma modeli olarak, karma araştırma modeli uygulanmıştır. Karma araştırma modeli ile iki farklı araştırma yöntemi olan nicel veya nitel araştırma modelleri arasından bir tercih yapmak yerine bu iki yöntemi de bir arada kullanarak araştırmanın güvenilirliğini artırma yoluna gidilmiştir (Buget Turnalı, Gözü ve Özen 2016). Nicel araştırma modeli ile çoğunlukla sayısal veriler elde edilmekte, bu sayısal verilerden yola çıkılarak karşılaştırmalar yapılmaktadır. Sayısal verilerden elde edilen sonuçların anlamlı olup olmadığı konusunu incelenmektedir. Nitel araştırma yönteminde ise çoğunlukla bağlamsal özellikli bilgiler toplanmakta ve farklı bakış açılarına dayalı geliştirilen yorumlardan yararlanılmaktadır. Karma model de bu araştırma yöntemleri birbirlerini güçlendirecek şekilde kullanılmaktadır (Şimşek, 2018).

Karma araştırma modelinin gerekliliği, olay ve olguların oldukça karmaşık olmasının yanında çok boyutlu bir yapıda olmasıdır. Olay ve olguların basit ve tek boyutlu olmayışından kaynaklı bu araştırmalarda kullanılacak yöntemlerin olay ve olguları anlamak ve algılamak için çoklu araştırma tekniklerinin kullanılması gerekmektedir. Özellikle araştırılacak hususun sosyal bilimlere ait bir problem ise farklı yöntemlerin bir arada kullanılması doğru bir yaklaşım olacaktır. Karma araştırma modeline göre her olayın ve olgunun hem nicel hem de nitel boyutu vardır (Yıldırım ve Şimşek, 2021).

Sanatsal yönelimde Türk İslam Sanatları Tarihi dersinin etkisinin ölçülmesi amacıyla tutum ölçeği kullanılmıştır. Araştırmacı tarafından, öğrenci görüşlerinin alınması için hazırlanan uzman görüşü alınmış anket uygulanmıştır. Araştırmada verilerin toplanmasında karma araştırma modelinin açıklayıcı sıralı model yöntemi kullanılmıştır.

3.2. Çalışma Grubu

Gerçekleştirilen araştırmanın çalışma grubu kolay erişilebilir olması hasebiyle 2023-2024 yılında Diyarbakır Güzel Sanatlar Lisesi 11. ve 12. sınıf resim bölümü öğrencilerinden seçilmiştir. Araştırmaya katılan öğrenci grubuna ilişkin demografik bilgiler Tablo 1’ de gösterilmiştir. Katılımcılara ait verilerin sunulmasında gizlilik ve etik kurallara uygun davranmak için katılımcılardan öğrenciler; Ö1, Ö2, Ö3. ...Ö36 olarak, öğretmenler G1, G2. ...G7 olarak kodlanmıştır.

Araştırma bahsi geçen, okulun resim bölümü öğrencileri rastgele seçilmiştir. Araştırmaya katılan öğrenciler on iki erkek, yirmi dört kız öğrenciden oluşmaktadır.

Diyarbakır Güzel Sanatlar Lisesi katılımcılarının demografik bilgileri şu şekildedir;

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Öğrencilere İlişkin Demografik Bilgiler

Kod	Cinsiyet	Sınıf
Ö1	E	11
Ö2	E	11
Ö3	E	11
Ö4	E	11
Ö5	E	11
Ö6	K	11
Ö7	K	11
Ö8	K	11
Ö9	K	11
Ö10	K	11
Ö11	K	11
Ö12	K	11
Ö13	K	11
Ö14	K	11
Ö15	K	11
Ö16	K	11
Ö17	K	11
Ö18	K	11
Ö19	K	11

Ö20	K	11
Ö21	K	11
Ö22	K	11
Ö23	K	11
Ö24	E	12
Ö25	E	12
Ö26	E	12
Ö27	E	12
Ö28	E	12
Ö29	E	12
Ö30	E	12
Ö31	K	12
Ö32	K	12
Ö33	K	12
Ö34	K	12
Ö35	K	12
Ö36	K	12

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırma evreni, Diyarbakır ilinde bulunan Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı Diyarbakır Güzel Sanatlar Lisesi (DGSL) öğrenci ve öğretmenlerinden oluşmaktadır. Evren içinde örneklem ise Diyarbakır Güzel Sanatlar Lisesi (DGSL) Resim Bölümünde Türk İslam Sanatları Tarihi dersini almış olan 11. ve 12. Sınıf öğrencileri ile biri Sanat Tarihi öğretmeni olmak üzere toplam 7 öğretmen seçilmiştir. Araştırmayla ilgili gerekli veriler, literatür taraması, Güzel Sanatlar Lisesi Resim Bölümü 11. ve 12. sınıf öğrencilerine uygulanan anket ve öğretmenlere uygulanan öğretmen görüşme formu ile araştırmacı tarafından veri toplama araçlarından elde edilen bulgulardan oluşmaktadır.

3.3. Verilerin Toplanma Araçlarının Geliştirilmesi

Araştırma verileriyle ilgili gerekli literatür taramasının yapılması ve Güzel Sanatlar Resim Bölümü 11. ve 12. Sınıf öğrenci ve öğretmenlerinin “Sanatsal yönelimde Türk İslam Sanatları Tarihi dersinin etkisine ilişkin görüşleri” ile ilgili bilgi alınması

amacıyla geliştirilen veri toplama araçlarından elde edilen bulgulardan meydana gelmektedir. Ölçek geliştirme aşamasında Dicle Üniversitesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümündeki öğretim elemanlarının ölçek hakkındaki uzman görüşü alınmıştır. Belirlenen genel tutum, öneri ve görüşler doğrultusunda 9 anket maddesi ve 5 adet görüşme maddesi uzman görüşü alınarak saptanmıştır.

TİST Dersi Öğretim Programı, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 2. maddesinde ifade edilen Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ile Türk Millî Eğitiminin Temel Eğitim Standartları doğrultusunda hazırlanmıştır. Bu programla öğrencinin;

1. İslam sanatının ortaya çıkışı, İslam'ın sanata bakış açısı ve bu sanata ait erken dönem (Hz. Peygamber, Dört Halife, Emevî ve Abbasi) mimarlık ve sanat ürünleri hakkında bilgi edinmesi,
2. İslam şehrinin oluşumuna etki eden faktörleri ve bu faktörlerin şehrin fiziki yapısı üzerindeki tesirlerini tanımlaması,
3. İslamiyet öncesi Orta Asya Türk sanatı hakkında bilgi sahibi olması,
4. Türklerin İslam sanatına katkılarını ve getirdiği yenilikler hakkında bilgi sahibi olması amaçlanmaktadır.

Türk İslam Sanatı Tarihi Dersi Öğretim Programı ile öğrencilere kazandırılması hedeflenen beceriler aşağıda sunulmuştur.

1. Gözlem yapma
2. Eleştirel düşünme
3. Kronolojik düşünme
4. Değişim ve sürekliliği algılama
5. Araştırma
6. Analiz etme
7. Yorum yapma
8. Analitik düşünme
9. Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma
10. Türkçeyi doğru, etkili ve güzel kullanma

11. Problem çözme

12. İletişim (Meb, 2016)

3.3.1. Veri Toplama Araçları

Yapılan araştırma ile elde edilen veriler nicel araştırma yöntemlerinden biri olan anket uygulaması tekniği ile yapılmıştır. Öğrenci görüşlerine ilişkin verilerin alınması amacı belirlenen genel tutum ve öneriler doğrultusunda 9 maddeden oluşan görüş havuzu oluşturulmuştur. Havuzda oluşan 9 madde için uzman görüşü alınarak hazırlanan anket soruları kullanılmıştır. Araştırmada öğretmenlerle nitel araştırma tekniği olan görüşme formu uzman görüşü alınarak hazırlanan sorular kullanılarak yazılı ve sözlü gerçekleştirilmiştir.

3.3.2. Veri Toplama Süreci

Araştırma ile ilgili verilerin toplanma sürecinde, araştırma yapılması için gerekli izinler Millî Eğitim Bakanlığına bağlı resmî kurumlara gerekli yazışmalar yapılarak izinler alınmıştır. Araştırma yapılacak okulda, okul müdürü veya yardımcısı ile görüşülüp gerekli bilgiler verilmiştir. 11. ve 12. sınıf öğrencilerine uygulanacak anket için sorular önceden hazırlanılarak, sınıfta bulunan mevcut öğrenci sayısına göre çoğaltılıp bulundurulmuştur. Araştırmada, kuramsal çerçeve bölümünde yer verilen veriler literatür taraması şeklinde ele alınmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Diyarbakır Güzel Sanatlar Lisesi 11. ve 12. sınıf öğrencilerine uygulanan ankette yer alan sorulara verilen cevaplar için ayrı ayrı frekans ve yüzdeler hesaplanarak tablolaştırılmıştır. Topamlardan elde edilen veriler yorumlanarak analiz edilmiştir. Anket sorularına verilen cevaplar sayılarak gruplandırma işlemine gidilmiştir. Sorulara verilen cevap seçeneklerin toplamı, yüzde hesaplama işlemi için cevap sayısına bölümünün 100 ile çarpılması ile elde edilmiştir. Öğretmen görüşme formlarında, öğretmenlere sorulan beş soru ve cevaba yer verilerek öğretmen isimleri G.1., G.2,...G.7. şeklinde şifrelenmiştir. Bu cevapların çözümlenmesinde bir nitel araştırma yöntem ve analizi olan Miles-Huberman yöntemi kullanılmıştır. Miles-Huberman

(1994), analize göre; Güvenirlik Katsayısı = Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) x 100 şeklinde formüle edilerek güvenirlik katsayısı ölçölmüştür

4. BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın amaçları doğrultusunda hazırlanmış ve uygulanmış anket ve görüşme formuna verilen cevapların istatistiksel analizi sonucu elde edilen bulgular ve bu bulguların yorumları yer almaktadır.

4.1. Öğrenci Görüşlerine Ait Bulgular

Bu bölümde, araştırmaya katılan Diyarbakır Güzel Sanatlar Lisesi 11.ve 12. sınıf öğrencilerine anket formu uygulanmıştır. Uygulanan anket formunda öğrencilerin sorulara verdikleri cevaplar incelenmiş, belirli özelliklere göre tablolastırılmıştır. Tabloda frekans ve yüzdeleri hesaplanarak, analiz edilmiş ve yorumlanmıştır. İlk 5 soru öğrencilerin sanatsal yönelimlerini belirlemede hangi kriter ve değerlendirmelerde bulunduklarını ölçmek amacıyla hazırlanmıştır. İkinci 4 soru ise Türk İslam Sanatları Tarihi dersinin sanatsal yönelimlerine etkilerini ölçmek amacıyla hazırlanmıştır. Toplamda öğrencilere anket sorularında 9 adet soru sorulmuştur.

Öğrencilerin, sanatsal tercihlerinde ilgi ve isteklerinin önem derecesine ilişkin görüşleri Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Sanatsal Tercihlerin İlgi Duyulan Alanlarda Yürütülmesi Durumuna İlişkin Frekans Dağılımları ve Yüzdeleri

Sanatsal tercihlerimi ilgi duyduğum alanlarda yürütmekteyim		
	Frekans	(%)
1. Hiç katılmıyorum	4	11,11
2. Katılmıyorum	-	0
3. Kısmen katılıyorum	4	11,11
4. Katılıyorum	16	44,45
5. Kesinlikle katılıyorum	12	33,33
Toplam	36	100

Diyarbakır Güzel Sanatlar Lisesi (DGSL) öğrencilerinin %44,45'i sanatsal tercihlerini ilgi duyduğu alanlarda yürütmekte olduğu düşüncesine katıldığını, %33,33'ü kesinlikle katıldığını, %11,11'i kısmen katıldığını, %11,11'inin ise hiç katılmadığını ifade etmiştir.

Tablo 2'de yer alan anket sonuçlarına göre, öğrencilerin %88,89'unun sanatsal tercihlerinde ilgi duydukları alanlarda yürüttükleri düşüncesinde olmaktadır. Bu durum, öğrencilerin sanatsal yönelimlerinde ve tercihlerinde ilgi alanlarının büyük rol oynadığını göstermektedir.

Sanatsal tercihlerinde okuldaki derslerin etkisine ilişkin öğrenci görüşleri Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3. Sanatsal Tercihlerin Okuldaki Derslerin Rolüne İlişkin Frekans Dağılımları ve Yüzdeleri

Sanatsal tercihlerimde okuldaki dersler etkili olmaktadır.		
	Frekans	(%)
1. Hiç katılmıyorum	5	13,89
2. Katılmıyorum	8	22,22
3. Kısmen katılıyorum	10	27,78
4. Katılıyorum	9	25
5. Kesinlikle katılıyorum	4	11,11
Toplam	36	100

Diyarbakır Güzel Sanatlar Lisesi (DGSL) öğrencilerinin %27,78'i sanatsal tercihlerinde okuldaki derslerin etkili olduğu düşüncesine kısmen katıldığını, %11,11'i kesinlikle katıldığını, %25'i katıldığını, %13,89'unun ise hiç katılmadığını, %22,22'si ise katılmadığını ifade etmiştir.

Tablo 3'te yer alan anket sonuçlarına göre, öğrencilerin %63,89'u sanatsal tercihlerinde okuldaki derslerin etkili olduğu düşüncesinde oldukları görülmektedir. Bu durum, öğrencilerin sanatsal tercihlerinde okuldaki derslerin etkili olduğu düşüncesinin, çoğunluk tarafından benimsendiğini göstermektedir.

Sanatsal tercihlerinde kendini başarılı bulduğu alana yönelimine ilişkin öğrenci görüşleri Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4. Sanatsal Tercihlerde önceliğin Başarı Alanına Göre Yürütülmesi Durumuna İlişkin Frekans Dağılımları ve Yüzdeleri

Sanatsal tercihlerimde önceliğim başarılı olduğum alanlarda çalışmaktır.		
	Frekans	(%)
1. Hiç katılmıyorum	-	-
2. Katılmıyorum	5	13,89
3. Kısmen katılıyorum	9	25
4. Katılıyorum	9	25
5. Kesinlikle katılıyorum	13	36,11
Toplam	36	100

Diyarbakır Güzel Sanatlar Lisesi (DGSL) öğrencilerinin %36,11'i sanatsal tercihlerinde önceliğinin başarılı olduğu alanlarda çalışmak olduğu düşüncesine kesinlikle katıldığını, %25'i katıldığını, %25'i kısmen katıldığını, %13,89'unun ise katılmadığını ifade etmiştir.

Tablo 4'te yer alan anket sonuçlarına göre, öğrencilerin %86,11'inin sanatsal tercihlerinde önceliklerinin başarılı olduğu alanlarda çalışmak olduğu görülmektedir. Bu durum, öğrencilerin yeteneklerinin farkında olduklarının ve kendilerini başarılı buldukları alanlarda sanatsal faaliyetlerde bulunmak istedikleri anlaşılmaktadır.

Sanat alanında başarılı kişilerin popülerliği, öğrencilerin sanatsal tercihlerinde ne derece etkili olduğuna ilişkin öğrenci görüşleri Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 5. Sanatsal Tercihlerin Alanında Tanınmış Kişilerin Etkisine İlişkin Frekans Dağılımları ve Yüzdeleri

Sanatsal tercihlerimi bu alanda başarılı insanların tanınmışlıkları etkilemektedir.		
	Frekans	(%)
1. Hiç katılmıyorum	2	5,56
2. Katılmıyorum	3	8,33
3. Kısmen katılıyorum	15	41,67
4. Katılıyorum	12	33,33
5. Kesinlikle katılıyorum	4	11,11
Toplam	36	100

Diyarbakır Güzel Sanatlar Lisesi (DGSL) öğrencilerinin %41,67'si sanatsal tercihlerini bu alanda başarılı insanların tanınmışlıklarının etkili olduğu düşüncesine kısmen katıldığını, %33,33'ünün katıldığını, %11,11'inin kesinlikle katıldığını, %8,33'ünün katılmadığını ve %5,56'sının ise hiç katılmadığını ifade etmiştir.

Tablo 5'te yer alan anket sonuçlarına göre, öğrencilerin %86,11'inin sanatsal tercihlerinde bu alanda başarılı insanların tanınmışlıklarının etkili olduğu düşüncesinde olduğu görülmektedir. Bu durum, öğrencilerin tercih edecekleri sanat alanında tanınmak ve başarılı olmak istediklerini göstermektedir. Aynı zamanda alanında başarılı ve tanınmış sanatçıların, öğrenciler üzerinde büyük etkilerinin olduğunu ve tercihlerinde rol oynadığını göstermektedir.

Güzel Sanatlar Lisesindeki uygulama derslerin, öğrencilerin sanatsal tercihlerinde etkisine ilişkin öğrenci görüşleri Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 6. Güzel Sanatlar Lisesi Resim Bölümü Uygulama Derslerin Sanatsal Yönelime Etkisine İlişkin Frekans Dağılımları ve Yüzdeleri

Güzel Sanatlar Lisesi Resim Bölümünde ağırlık verilen sanatsal uygulamalar Tercihlerimde etkilidir.		
	Frekans	(%)
1. Hiç katılmıyorum	1	2,77
2. Katılmıyorum	2	5,56
3. Kısmen katılıyorum	13	36,11
4. Katılıyorum	12	33,33
5. Kesinlikle katılıyorum	8	22,22
Toplam	36	100

Diyarbakır Güzel Sanatlar Lisesi (DGSL) öğrencilerinin %36,11'i Güzel Sanatlar Lisesi Resim Bölümünde ağırlık verilen sanatsal uygulamaların tercihlerinde etkili olduğuna ilişkin düşüncesine kısmen katıldığını, %33,33'ünün katıldığını, %22,22'sinin kesinlikle katıldığını, %5,56'sının katılmadığını ve %2,77'sinin ise hiç katılmadığını ifade etmiştir.

Tablo 6'da yer alan anket sonuçlarına göre, öğrencilerin %91,66'sının Güzel Sanatlar Lisesi Resim Bölümünde ağırlık verilen sanatsal uygulamaların tercihlerinde etkili olduğu düşüncesini taşımaktadır. Bu durum, Güzel Sanatlar Lisesi Resim Bölümünde ağırlık verilen sanatsal uygulamaların, öğrencilerin sanatsal anlamda bu uygulamaları daha yakından tanıdığı ve benimsediği anlaşılmaktadır. Etkileşim içinde olduğu bu uygulamalara karşı ilgi ve yönelimi arttığını söyleyebiliriz.

Öğrencilerin Türk İslam Sanatları Tarihi hakkında bilgi sahibi olup olmadıklarının ölçülmesi üzerine görüşleri Tablo 7'de yer almaktadır.

Tablo 7. Türk İslam Sanatlarından, Türk İslam Sanatları Tarihi Dersi Haberdar Olma Durumuna İlişkin Frekans Dağılımları ve Yüzdeleri

Türk İslam Sanatlarından, Türk İslam Sanatları Tarihi dersi ile haberdar oldum.		
	Frekans	(%)
1. Hiç katılmıyorum	9	25
2. Katılmıyorum	5	13,89
3. Kısmen katılıyorum	3	8,33
4. Katılıyorum	14	38,89
5. Kesinlikle katılıyorum	5	13,89
Toplam	36	100

Diyarbakır Güzel Sanatlar Lisesi (DGSL) öğrencilerinin %38,89'u Türk İslam Sanatlarından, Türk İslam Sanatları Tarihi dersi ile haberdar olduğu düşüncesine katıldığını, %13,89'u kesinlikle katıldığını, %8,33'ü kısmen katıldığını, %13,89'unun katılmadığını ve %25'inin ise hiç katılmadığını ifade etmiştir.

Tablo 7'de yer alan anket sonuçlarına göre, öğrencilerin %61,11'inin Türk İslam Sanatlarından, Türk İslam Sanatları Tarihi dersi ile haberdar olduğunu ifade etmiştir. Öğrencilerin çoğunluğunun Türk İslam Sanatları Tarihinden, Türk İslam Sanatları Tarihi dersi ile haberdar olması, ortaöğretim öncesi ders içeriğinde, Türk İslam Tarihine yer verilmemesi, bu dersin konusu olan sanat dallarının görsel sanatlar dersinde yeterince irdelenmemesi ve görsel iletişim araçlarında yeteri kadar yer almaması gibi nedenler gösterilebilir.

Sanatsal yönelimde Türk İslam Sanatları dersinin etkisine ilişkin öğrenci görüşleri Tablo 8'de yer almaktadır.

Tablo 8. Sanatsal Tercihlerinde Türk İslam Sanatları Tarihi Dersinin Etkisine İlişkin Frekans Dağılımları ve Yüzdeleri

Sanatsal tercihlerimde Türk İslam Sanatları Tarihi dersinin etkisi vardır.		
	Frekans	(%)
1. Hiç katılmıyorum	12	33,33
2. Katılmıyorum	9	25
3. Kısmen katılıyorum	7	19,45
4. Katılıyorum	6	16,66
5. Kesinlikle katılıyorum	2	5,56
Toplam	36	100

Diyarbakır Güzel Sanatlar Lisesi (DGSL) öğrencilerinin %33,33'ü Sanatsal tercihlerinde Türk İslam Sanatları Tarihi dersinin etkisinin olduğu düşüncesine hiç katılmadığını, %25'i katılmadığını, %19,45'i kısmen katıldığını, %16,66'sı katıldığını, %5,56'sının ise kesinlikle katıldığını ifade etmiştir.

Tablo 8'de yer alan anket sonuçlarına göre, öğrencilerin %58,33'ünün Sanatsal tercihlerinde Türk İslam Sanatları Tarihi dersi etkisinin olmadığı düşüncesinde oldukları görülmüştür. Bu durum, öğrencilerin sanatsal tercihlerinde önceki anket sorularının analizini akla getirmektedir. Bu da öğrencilerin (tablo 4) %86,11'inin başarılı olduğu alanı tercih etmesi, bir başka anket sorusunda (tablo 5) %86,11'inin bu alanda tanınmış insanların etkisi olduğunu ve (tablo 6) %91,66'sının ise Güzel Sanatlar Liselerindeki sanatsal uygulamalar tercihlerinde daha büyük rol oynadığını göstermektedir.

Türk İslam Sanatlarına ilginin Türk İslam Sanatları Tarihi dersi ile ilişkisine dair öğrenci görüşleri Tablo 9'da yer almaktadır.

Tablo 9. Türk İslam Sanatları Tarihi Dersinin Türk İslam Sanatlarına İlgiye Etkisine İlişkin Frekans Dağılımları ve Yüzdeleri

Türk İslam Sanatları Tarihi dersinin Türk İslam Sanatlarına ilgiyi artırmaktadır.		
	Frekans	(%)
1. Hiç katılmıyorum	9	25
2. Katılmıyorum	8	22,22
3. Kısmen katılıyorum	9	25
4. Katılıyorum	7	19,45
5. Kesinlikle katılıyorum	3	8,33
Toplam	39	100

Diyarbakır Güzel Sanatlar Lisesi (DGSL) öğrencilerinin %19,45'i Türk İslam Sanatları Tarihi dersinin Türk İslam Sanatlarına ilgiyi artırdığı düşüncesine katıldığını, %8,33'ü kesinlikle katıldığını, %25'i kısmen katıldığını, %22,22'si katılmadığını ve %25'inin ise hiç katılmadığını ifade etmiştir.

Tablo 9'da yer alan anket sonuçlarına göre, öğrencilerin %52,78'inin Türk İslam Sanatları Tarihi dersinin, Türk İslam Sanatlarına ilgiyi artırdığı düşüncesinde oldukları görülmektedir. Bu durum, Türk İslam Sanatları Tarihi dersinin, öğrencilerde karşılık bulduğu farklı kazanımlar sonucu Türk İslam Sanatlarına ilgiyi artırdığı şeklinde yorumlanabilir.

Teknoloji ve sanat arasındaki etkileşimin Türk İslam Sanatlarına etkisine ilişkin öğrenci görüşleri Tablo 10'da yer almaktadır.

Tablo 10. Teknolojik Gelişmelere Bağlı Sanatın Değişimi ve Türk İslam Sanatlarına İlgi Durumuna İlişkin Frekans Dağılımları ve Yüzdeleri

Teknolojik gelişmelerle beraber sanat farklı bir boyut kazanacak ve Türk İslam Sanatlarına ilgi azalacaktır.		
	Frekans	(%)
1. Hiç katılmıyorum	6	16,66
2. Katılmıyorum	7	19,45
3. Kısmen katılıyorum	3	8,33
4. Katılıyorum	7	19,45
5. Kesinlikle katılıyorum	13	36,11
Toplam	36	100

Diyarbakır Güzel Sanatlar Lisesi (DGSL) öğrencilerinin %19,45'i Teknolojik gelişmelerle beraber sanatın farklı bir boyut kazanacağı ve Türk İslam Sanatlarına ilginin azalacağı düşüncesine katıldığını, %36,11'i kesinlikle katıldığını, %8,33'ü kısmen katıldığını, %19,45'i katılmadığını ve %16,66'sı ise hiç katılmadığını ifade etmiştir.

Tablo 10'da yer alan anket sonuçlarına göre, öğrencilerin %63,89'unun Teknolojik gelişmelerle beraber sanatın farklı bir boyut kazanacağı ve Türk İslam Sanatlarına ilginin azalacağı düşüncesinde olduğu görülmektedir. Bu durum, öğrencilerin Türk İslam Sanatları gibi geleneksel sanatlara ilginin azalacağını ve teknolojinin getirdiği gelişmelerden dolayı farklı alanlara ilginin artacağı düşüncesini doğrulduğunu göstermektedir.

4.2. Öğretmen Görüşlerine Ait Bulgular

Bu bölümde Diyarbakır Güzel Sanatlar Lisesi (DGSL) Öğretmenlerinin görüşlerine yer verilmiştir. Öğretmenlere sözlü ve yazılı Görüşme formu uygulanmıştır. Araştırmaya katkı sunacak katılımcılardan biri Sanat Tarihi öğretmeni olmak üzere farklı iki branştan toplam 7 öğretmen ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmeye gönüllü katılan öğretmenlerin isimleri gizlenmiş ve şifrelenmiştir. Her görüşme formunda toplam 5 soru bulunmaktadır.

Nitel verilerin analizinde Miles-Huberman yöntemi kullanılmıştır. Eş zamanlı gerçekleştirilen ve üç aşamadan oluşan Miles-Huberman yöntemi verilerin azaltılması, sunulması ve biçimlendirilmesi şeklindedir (Baltacı, 2017). Modelin ilk iki aşaması olan verilerin azaltılması ve sunulması aşamaları en önemli uygulama stratejisi olan not alma ve kodlamanın bulunduğu aşamadır. Nitel analizin tamamlandığı son aşama sonuçların belirlenmesi ve doğrulanması aşamasıdır. Bu modelde içsel tutarlılık ve güvenilirlik kodlayıcılar arası görüş birliğinin hesaplanması ile ölçülebilmektedir. Miles-Huberman formülü: Güvenirlik Katsayısı = Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) x 100. Bu hesaplama sonucuna göre kodlayıcılar arası görüş birliğinin en az %80 çıkması beklenmektedir (Miles ve Huberman, 1994). Güvenirlik katsayısı= $31 / (31+4) \times 100 = 88,57$ dir. Miles-Huberman formülü kullanılarak elde edilen güvenilirlik katsayısı %88,57 bulunmuştur.

Diyarbakır Güzel Sanatlar Lisesi (DGSL) Öğretmenlerinin; öğrencilerin sanatsal yönelimlerinde etkili olan faktörlere yönelik görüşlerinden elde edilen veriler tablolandırılmıştır.

Tablo 11. Öğrencilerin Sanatsal Yönelimlerinde Etkili Olan Faktörler

Tema	Alt Tema	Katılımcılar	Katılımcı Görüş Sayısı (n)
Sanatsal Yönelim	Çevresel Faktörler	G.2, G.3, G.5	3
	İlgi Alanları	G.1, G.3, G.4, G.5, G.6, G.7	6
	Öğretmen Faktörü	G.3	1
	Derslerin Etkisi	G.7	1
<i>*Katılımcı Diyarbakır Güzel Sanatlar Lisesi Öğretmenleri, öğrencilerin sanatsal yönelimlerinde etkili olan faktörlere yönelik birden fazla görüş ifade ettiklerinden elde edilen toplam görüş sayısı katılımcı öğrenci sayısından fazladır.</i>			

Tablo 11’de yer alan veriler ışığında Güzel Sanatlar Lisesinde eğitim gören öğrencilerin sanatsal yönelimlerinde etkili olan faktörler “Sanatsal Yönelim” teması altında yer verilmiştir. Alt temalar ise “Çevresel Faktörler”, “İlgi Alanları”, “Öğretmen Faktörü”, “Derslerin Etkisi” olarak gruplandırılmıştır. Veriler ışığında Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin ilgi alanlarının sanatsal yönelimlerinde etkili olduğu (G.1, G.3, G.4, G.5, G.6, G.7) araştırmaya katılan 7 katılımcıdan 6’sının tercihinden belirlenmiştir. Buna karşın çevresel faktörlerin etkili olduğu yönünde görüş bildiren 3 katılımcı (G.2, G.3, G.5), öğretmen faktörünün etkili olduğu dile getiren 1 katılımcı (G.3) ve derslerin etkili olduğu yönünde görüş bildiren 1 katılımcı (G.7) olduğu görülmektedir. Tablo 11’de yer alan bulgulara Diyarbakır Güzel Sanatlar Lisesi (DGSL) Öğretmenlerinin görüşlerinden bir kısmına aşağıda verilmektedir.

1. Sizce öğrencilerin sanatsal yönelimlerinde etkili olan faktörler nelerdir?

G.1: Öncelikle öğrencilerimizin ilgi, ihtiyaç ve beklentilerinin önemli olduğunu vurgulamak isterim. Eğer önem sırasına alacak olursak ilgiyi en başa yazmak gerekmektedir.

G.2: Sanatsal yönelimlerin çoğunlukla insanlara doğuştan geldiğine inanmaktayım. Bununla beraber, çevresel etkiler, sosyal ve psikolojik etkenlerin sanat yoluyla var olma faktörü büyük yer kaplamaktadır.

G.3: Öğrencilerin sanatsal yönelimlerinde etkili olan faktörlerden bahsedecek olursak; öncelikle çevresel etkilerin rolü ve öğretmenlerin yönlendirmesi gibi etkenler yer almaktadır. Bunun yanında öğrencilerin sanat alanlarına duydukları sevgi ve sempati önemli olmaktadır.

G.4: Öğrencilerin kendilerini keşfetme, yetenek ve ilgilerinin farkına varma gibi değerlendirmeleri yapabilmeleri sanatsal yönelimlerinde etkili olmaktadır.

G.5: Sanatsal yönelimleri etkileyen farklı faktörler vardır. Bunların başında eğitimcilerin bu süreçteki etkileri ve yönlendirmeleridir. Öğrencilerin kendi aralarında ve grup olarak verdikleri kararlar. Çevresel faktörler, ilgi ve istekleri bu aşamada önemli etkenlerdendir.

G.6: Öğrencilerin sanatsal yönelimlerini etkileyen etmenlerin başında ilgi ve yetenekleri gelmektedir.

G.7: Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin ortaöğretim süreçleri boyunca aldıkları atölye derslerinin içeriği onların tüm sanat disiplinleriyle tanışmaları ve bu sayede ilgi ve yeteneklerini keşfetmelerini sağlamaktadır. Böylelikle öğrenciler hangi sanatsal alana yöneleceklerini belirlemektedirler.

Tablo 12. Öğrencilerin Türk İslam Sanatlarına İlgilerinin Ölçülmesi

Tema	Alt Tema	Katılımcılar	Katılımcı Görüş Sayısı (n)
Türk İslam Sanatlarına İlgisi	Branş Öğretmeninin Etkisi	G.1, G.2, G.4, G.5, G.6, G.7	6
	Sanatsal Faaliyetler	G.3	1
	Uygulamalı Dersler	G.1, G.6	2
	Ders İçeriği	G.7	1
<i>*Katılımcı Diyarbakır Güzel Sanatlar Lisesi Öğretmenleri öğrencilerin Türk İslam Sanatlarına ilgilerinin ölçülmesine yönelik birden fazla görüş ifade ettiklerinden elde edilen toplam görüş sayısı katılımcı öğrenci sayısından fazladır.</i>			

Tablo 12’de yer alan veriler ışığında Güzel Sanatlar Lisesinde eğitim gören öğrencilerin Türk İslam Sanatlarına ilgilerinin ölçülmesi yönünde neler yapıldığı konusunda “Türk İslam Sanatlarına İlgisi” teması altında yer verilmiştir. Alt temalar ise “Branş Öğretmeninin Etkisi”, “Sanatsal Faaliyetler”, “Uygulamalı Dersler”, “Ders İçeriği” olarak gruplandırılmıştır. Elde edilen veriler ışığında Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin Türk İslam sanatlarına ilgilerinin branş öğretmenlerinin etkisinin daha fazla olduğu (G.1, G.2, G.4, G.5, G.6, G.7) araştırmaya katılan 7 katılımcıdan 6’sının tercihinden belirlenmiştir. Buna karşın uygulamalı derslerin etkili olduğu yönünde görüş bildiren 2 katılımcı (G.1, G.6), sanatsal faaliyetlerin etkili olduğu dile getiren 1 katılımcı (G.3) ve ders içeriğinin etkisi yönünden görüş bildiren 1 katılımcı (G.7) olduğu görülmektedir. Tablo 12’de yer alan bulgulara Diyarbakır Güzel Sanatlar Lisesi (DGSL) Öğretmenlerinin görüşlerinden bir kısmına aşağıda verilmektedir.

2. Öğrencilerin; resim, heykel, seramik gibi alanların dışında Türk İslam Sanatlarına (Çini sanatı, ebru sanatı, ahşap sanatı, hüsn-i hat sanatı, taş sanatı, halı sanatı vb.) ilgileri nasıl ölçülmektedir?

G.1: Bu ölçülmenin en başında Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerini her yıl yetenek sınavları adı altında belli kurallar dahilinde sınava tabi tutarak almaktadır. Sınavda başarılı olan öğrenciler Güzel Sanatlar Lisesinde öğrenimlerini sürdürme olanağı bulmaktadırlar. Daha sonra bu öğrencilerimiz kendi alanlarında farklı atölyelerde çalışmalarını yürütme imkanına kavuşuyorlar. Devam eden süreçte atölyelerde eğitim veren branş öğretmenlerimiz çalışmalar ilerledikçe, Türk İslam Sanatlarında gördükleri çini sanatı, hat sanatı, ebru sanatı ve diğer sanatlarla ilgili çalışmalarını eğitim ve öğretim dönemi içinde yapmaktadırlar. Daha önce de belirttiğim üzere ilgilerinin yoğunlaşması ile ilgili bir süreçtir. Çünkü yoğunlaşma algıyı güçlendirir ve böylelikle çalışmalar daha zenginleşmiş olur.

G.2: Öğrencilerin Türk İslam Sanatlarına karşı ilgilerinin ölçülmesinde öncelikle bu alanda eğitim veren ders öğretmenlerinin görüşü önem arz etmektedir.

G.3: Öğrencilerin sanatsal faaliyetler içinde bulunmaları, onların bu sanatlara olan ilgilerini artıracakı söylenebilir ve gözlenebilir.

G.4: Öğrencilerin resim, heykel ve seramik gibi alanların dışında, Türk İslam Sanatlarına olan ilgileri, merakları ve çalışma isteklerine branş öğretmenlerinin rehberliğinde ölçülmektedir.

G.5: Güzel Sanatlar lisesi Öğrencilerinin farklı sanatsal alanlara olan ilgileri ve bu ilgilerini paylaşmaları durumunda gerekli destekler ve yönlendirmeler öğretmenleri veya bu sanat alanında uzman kişilerden görüş ve öneriler alınmaktadır.

G.6: Öğrencilerin Türk İslam Sanatlarına olan ilgileri yapılan uygulama çalışmalar doğrultusunda ve elde edilen sonuçlar ışığında, değerlendirme yapılmaktadır.

G.7: Ders içeriğinde yer alan konuların (teorik ve uygulama) işlenişi, çağdaş sanat ile ilişkilendirme biçimleri ile öğrencilerin bu disiplinlere yaklaşımlarına bakılarak ölçülmektedir.

Tablo 13. Türk İslam Sanatları Dersinin Uygulama Alanları

Tema	Alt Tema	Katılımcılar	Katılımcı Görüş Sayısı (n)
Uygulamalı Eğitim	Minyatür Sanatı	G.3, G.4, G.5, G.6, G.7	5
	Ebru Sanatı	G.2, G.3, G.4, G.5, G.6, G.7	6
	Müfredat	G.1	1
<i>*Katılımcı Diyarbakır Güzel Sanatlar Lisesi Öğretmenleri öğrencilerin Türk İslam sanatları dersinin uygulama alanları konusunda birden fazla görüş ifade ettiklerinden elde edilen toplam görüş sayısı katılımcı öğrenci sayısından fazladır.</i>			

Tablo 13'teki verileri incelediğimizde Güzel Sanatlar Lisesinde eğitim gören öğrencilerin Türk İslam Sanatları dersinin uygulama alanlarının neler olduğu konusuna “Uygulamalı Eğitim” teması altında yer verilmiştir. Alt temalar ise “Minyatür Sanatı”, “Ebru Sanatı”, “Müfredat” olarak gruplandırılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin Türk İslam sanatları dersinin uygulama alanı olarak ebru sanatının daha fazla olduğu (G.2, G.3, G.4, G.5, G.6, G.7) araştırmaya katılan 7 katılımcıdan 6'sının tercihinden belirlenmiştir. Buna karşın minyatür sanatında uygulamalı eğitim olduğu yönünde görüş bildiren 5 katılımcı (G.3, G.4, G.5, G.6, G.7) müfredatta yer alan eğitimlerin olduğu görüşünü dile getiren 1 katılımcı (G.1) olduğu görülmektedir. Tablo 13'te yer alan bulgulara Diyarbakır Güzel Sanatlar Lisesi (DGSL) Öğretmenlerinin görüşlerinden bir kısmına aşağıda verilmektedir.

3. Öğrencilere Türk İslam Sanatları (Çini sanatı, ebru sanatı, ahşap sanatı, hüsn-i hat sanatı, taş sanatı, halı sanatı vb.) uygulamalı eğitimlerinden hangileri verilmektedir?

G.1: Uygulama alanı olarak mevcut atölyelerimizde, branş öğretmenlerimiz eşliğinde bu çalışmalar yürütülmektedir. Öğrencilere daha çok ödevlendirme şeklinde bu alanda eğitimlerin verildiğini söyleyebiliriz. Bu eğitimler aynı zamanda müfredat ve yıllık ders planlarında mevcuttur. Bu eğitimler birebir işlenmektedir. Okulu gezdiğiniz zaman öğrencilerin bu tür çalışmalarını okuldaki duvarlarda görmemiz mümkün.

G.2: Türk İslam Sanatlarından, uygulama alanı olarak ebru sanatı eğitimi verilmektedir. Diğer Türk İslam Sanatları için uygun atölye ortamına sahibiz. Ancak gerekli donanım ve malzeme eksikliği bulunmaktadır. Bunların başında ise seramik pişirim fırını gelmektedir. Çini sanatı için seramik pişirim fırını gerekli bir malzemedir.

G.3: Uygulamalı eğitim programları içerisinde, ebru sanatı ve minyatür sanatı gibi Türk İslam Sanatları eğitimleri verilmektedir.

G.4: Uygulamalı eğitimin hem teknik hem de malzeme açısından gerekli donanımlara sahip olunması gereken eğitimlerdir. Bu durum yapılan uygulamalarda öğrencilerin tam olarak yapılan işin kavranması açısından gereklidir. Bu nedenle atölyelerimizde ebru sanatı ve minyatür sanatı eğitimleri verilmektedir. Çini eğitimi için gerekli malzeme ve donanım bulunmamaktadır.

G.5: Türk İslam Sanatlarından uygulamalı olarak verilen eğitimler; ebru sanatı eğitimi ve minyatür sanatı ile ilgili eğitimler verilmektedir.

G.6: Resim, heykel gibi sanat dallarının yanında ebru ve minyatür sanatları uygulamalı olarak verilmektedir.

G.7: Geleneksel Türk Sanatları minyatür ve Geleneksel Türk Sanatları ebru olarak hem teorik hem de uygulamalı ders olarak verilmektedir.

Tablo 14. Öğrencilerin Tüm Sanat Dalları Hakkında Yeterli Bilgiye Ulaşmaları

Tema	Alt Tema	Katılımcılar	Katılımcı Görüş Sayısı (n)
Sanatsal Bilgi	Ders Planı	G.1, G.2, G.3, G.4, G.5, G.6, G.7	7
	Müze	G.1, G.2	2
	Sergi	G.1, G.2	2
	Atölye Dersleri	G.2, G.7	2
<i>*Katılımcı Diyarbakır Güzel Sanatlar Lisesi Öğretmenleri öğrencilerin tüm sanat dalları hakkında yeterli bilgiye ulaşmalarına yönelik birden fazla görüş ifade ettiklerinden elde edilen toplam görüş sayısı katılımcı öğrenci sayısından fazladır.</i>			

Tablo 14'teki verileri incelediğimizde Güzel Sanatlar Lisesinde eğitim gören öğrencilerin tüm sanat dalları hakkında yeterli bilgiye ulaşmaları konusuna “Sanatsal Bilgi” teması altında yer verilmiştir. Alt temalar ise “Ders Planı”, “Müze”, “Sergi”, “Atölye Dersleri” olarak gruplandırılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin tüm sanat dalları hakkında yeterli bilgiye ulaşmalarında uygulanan ders planının daha fazla etkisi olduğu (G.1, G.2, G.3, G.4, G.5, G.6, G.7) araştırmaya katılan 7 katılımcıdan 7'sinin tercihinden belirlenmiştir. Buna karşın müzelerin etkili olduğu yönünde görüş bildiren 2 katılımcı (G.1, G.2) Sergilerin sanatsal bilgiyi artırdığı görüşünü dile getiren 2 katılımcı (G.1, G.2), atölye derslerinin etkisinden söz eden 2 katılımcı (G.2, G.7) olduğu görülmektedir. Tablo 14'te yer alan bulgulara Diyarbakır Güzel Sanatlar Lisesi (DGSL) Öğretmenlerinin görüşlerinden bir kısmına aşağıda verilmektedir.

4. Öğrencilerin sanatsal yönelimlerini belirlemede, tüm sanat dalları hakkında yeterli bilgiye sahip olmaları için neler yapılmaktadır?

G.1: Öncelikle bu sanat dallarıyla ilgili konular ders planlarında mevcuttur. Öğrencilerin sanata karşı olan ilgileri, onları diğer sanat dallarına da yönlendirebilir. Soyut sanata ilgi duyan bir öğrenci, diğer sanatları araştırıp farklı sanatlara da ilgi duyabilir. Yine bununla ilgili sergiler yapılabilir. Bu sergileri farklı kurum ve iş birliğiyle yapıldığında öğrencilerde daha çok algıda seçiciliğe ortam oluşturduğunu söyleyebiliriz. Örneğin; Kültür Bakanlığı ve müze ile yaptığımız iş birliği neticesinde bir sergi açtık ve bunu müze yolunda sergiledik. Bununla beraber öğrencilerimiz müzeden istifade etti, sanat galerilerinde sergilendi ve öğrencilerde; araştırma, merak ve öğrenme isteklerini artırdığını söyleyebiliriz.

G.2: Güzel Sanatlar Lisesi öğrencileri, farklı sanatsal alanda eğitim veren branş öğretmenlerimizden eğitim almaktadırlar. Öğrenciler 12. sınıfa geldiklerinde artık birçoğu sanatsal alanda hangi alana yöneleceklerine karar vermiş oluyorlar. Sanat dalları hakkında yeterli bilgiye sahip olabilmeleri için; sergi ve müze gezilerinin yapılması, sanatçı buluşmaları ve atölye çalışmaları ile öğrencilerin sanat bilgileri pekiştirilebilir.

G.3: Öğrencilerin sanat yönelimlerini belirlemede önemli bir ders olan estetik dersi verilmektedir. Bununla beraber branş öğretmenleri tarafından gerekli bilgiler verilerek yönlendirilmektedirler.

G.4: Güzel Sanatlar Liselerinde yer alan derslerde bu tür bilgiler verilerek öğrencilerin sanatsal yönelimlerini belirlemede yardımcı olunmaktadır.

G.5: Öğrencilerin sanatsal bilgi düzeyleri ölçülmekte, derslerle takviye edilmekte, aynı zamanda farklı sanat alanları için araştırma yapılması konusunda öğrenciler yönlendirilmektedir.

G.6: Ders müfredatında yer alan Sanat Tarihi dersi başta olmak üzere, diğer atölye ders kitaplarında içeriğinde bulunan tüm sanat dalları ile ilgili öğrencilere bilgi verilmektedir.

G.7: Öğrencilerin sanatsal yönelimlerini belirlemede belirleyici unsur olan atölye dersleri ve teorik sanat dersleri, içerik bakımından bilgi sahibi olmalarını sağlamaktadır.

Tablo 15. Öğrencilerin Sanatsal Yönelimlerinde Öğretmene Düşen Görevler

Tema	Alt Tema	Katılımcılar	Katılımcı Görüş Sayısı (n)
Öğretmenin Sorumluluğu	Rol Model	G.3	1
	Yönlendirme	G.1, G.2, G.3, G.4, G.5, G.6, G.7	7
	Teşvik Etme	G.1, G.2, G.3, G.4, G.5	5
	Bilgilendirme	G.1, G.2, G.3, G.5, G.6, G.7	6
<i>*Katılımcı Diyarbakır Güzel Sanatlar Lisesi Öğretmenleri, öğrencilerin sanatsal yönelimlerinde öğretmenlere düşen görevler hakkında birden fazla görüş ifade ettiklerinden elde edilen toplam görüş sayısı katılımcı öğrenci sayısından fazladır.</i>			

Tablo 15'teki verileri incelediğimizde Güzel Sanatlar Lisesinde eğitim gören öğrencilerin sanatsal yönelimlerinde öğretmenlere düşen görevler hakkında “Öğretmenin Sorumluluğu” teması altında yer verilmiştir. Alt temalar ise “Rol Model”, “Yönlendirme”, “Teşvik Etme”, “Bilgilendirme” olarak gruplandırılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde Güzel Sanatlar Lisesi öğretmenlerinin, öğrencilerin sanatsal yönelimlerinde öğretmenlere düşen görevlerin başında yönlendirme olduğu (G.1, G.2, G.3, G.4, G.5, G.6, G.7) araştırmaya katılan 7 katılımcıdan 7'sinin tercihinden belirlenmiştir. Buna karşın bilgilendirme yönünden görüş bildiren 6 katılımcı (G.1, G.2, G.3, G.5, G.6, G.7) teşvik etme görüşünü dile getiren 5 katılımcı (G.1, G.2, G.3, G.4, G.5) rol model ise 1 katılımcı (G.1) olduğu görülmektedir. Tablo 15'te yer alan bulgulara Diyarbakır Güzel Sanatlar Lisesi (DGSL) Öğretmenlerinin görüşlerinden bir kısmına aşağıda verilmektedir.

5. Sizce öğrencilerin sanatsal yönelimlerinde öğretmenlere düşen görevler nelerdir?

G.1: Burası bir Güzel Sanatlar Lisesi, okulumuzun isminden de anlaşılacağı üzere en önemli gayesi öğrencilerimize sanatı olabildiğince sevdirmektir. Bununla ilgili çeşitli sergiler, konferanslar, sunumlar ve seminerler verilebilir. Atölye çalışmaları desteklenebilir. Öğrencilerimizin eksik yönlerini tamamlamak açısından branş öğretmenleri ve kültür öğretmenleri bu konular üzerine eğilip çözüm üretebilir. Öğrenciler için bir itici güç olan öğretmenlerimize büyük görevler düşmektedir.

G.2:

1) Öğrencilere, teorik ve pratikte iyi bir sanatsal alt yapının oluşmasına katkı sağlamak öncelikle yapılması gereken ilk iştir.

2) Öğrencilerin sanat çalışmalarında, kendilerine özgü sanatsal üslupları ve farklılıkları önemsemek.

3) Kendilerini geliştirmeye yardımcı olmak ve katkıda bulunup cesaretlendirmek.

4) Tüm bu yaklaşımların yanında, özgün bireyler olmaları, ileriki sanat hayatlarında kendi yollarını çizmeleri açısından önemli bulmaktayım.

G.3: Öğretmenlerin öncelikle rol model olmaları gerekmektedir. Sanatın güzel yönlerini anlatmalı, yaşamalı ve sevdirmelidirler. Daha sonra başarıya ulaşmış öğrencilerin hayatlarından örnek vermeli ve onları planlı ve disiplinli olmaya teşvik etmelidirler.

G.4: Sanatın tüm yönlerini öğrencilere aktarmaları, onları yönlendirmeli ve desteklemelidir.

G.5: Öğrencilerin sanatsal bakımdan gelişimleriyle ilgili gözlem yapılmalı, destek olunmalı ve teşvik edilmelidir.

G.6: Öğrencilerin sanatsal yönelimlerinin netleşebilmesi için öğretmenlerin tüm sanat disiplinleri ile ilgili bilgi vermesi, yerli ve yabancı sanatçılara ait eserleri tanınmalarına fırsat verilmedir.

G.7: Ders müfredatını tüm ayrıntılarıyla işlemek, günümüz sanatsal hareketliliklerini (bienal, sergi, workshop vb.) takip edip öğrencilerle paylaşmalıdır. Bu bağlamda kendi üretim dillerini bulmalarını sağlamak adına önemlidir.

5. TARTIŞMA

Araştırmanın bu bölümünde; Diyarbakır Güzel Sanatlar Lisesi (DGSL) Resim Bölümü 11. Ve 12. Sınıf öğrencileri ve öğretmenlerinin, Güzel Sanatlar Lisesi Öğrencilerinin sanatsal yönelimlerinde Türk İslam Sanatları Tarihi dersinin etkisine ilişkin görüşlerini belirlemeye yönelik, yapılan görüşme ve anket verileri neticesinde elde edilen bulgulardan yola çıkarak tartışma, sonuç ve öneriler bulunmaktadır.

Araştırma evreninin, Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinden ve evren içinde örneklem ise Diyarbakır Güzel Sanatlar Lisesi Resim Bölümü 11. ve 12. sınıf öğrencilerinin seçildiği araştırmada; öğrencilerin sanatsal faaliyetlerinin uygulanmasında fiziksel, pratik ve teorik yönden oldukça elverişli bir eğitim ortamına sahip olduğu gözlenmiştir. Sınıf düzeni, öğrencileri öğrenmeye uyarlamak ve öğrencilerin gerekli hususlara ilgisini çekmek için uygun olarak düzenlenmelidir. Bu sınıf ortamının nasıl düzenlenmesi gerektiği konusu öğretmen ve öğrencilerin birlikte ortak kararı ile vermelidir. Öğretmen, öğrencilerin farklı kişisel durumlarına uygun alternatifler sunmalı, direktif vermeli ve her öğrencinin kendi düşüncelerini ifade etmesine yardımcı olmalıdır (Meb, 2016).

Atölye eğitimi veren branş öğretmenlerinin aktif sanatsal faaliyet ve üretim içinde olmaları, öğrencilerin sanata ilgilerini artırmaktadır. Branş öğretmenlerinin; derslerde uygun teknik ve yöntemleri kullanması, öğrencilere araştırma alanı açması oldukça önemlidir (Kırıçoğlu ve Stoktocki, 1997).

Farklı sanat atölyelerin, farklı sanatsal faaliyetleri, sanatın sahip olduğu geniş yelpazenin birer örneğini oluşturmaktadır. Bu da öğrencilerin sanatsal yönelimleri açısından, zihinlerinde canlanacak sanatsal oluşumların birer basamağı şeklinde yer edinecektir. Sanat eğitimi, bireyin imgesel açıdan bilgi ve beceri sunmakta olup, farklı malzeme ve farklı teknikler kullanarak yeni tecrübelerle yönlendirmelidir (Özdemir ve Çanakçı Çavdur, 2023). Mevcut birçok Türk İslam Sanatlarının (Çini sanatı, ebru sanatı, ahşap sanatı, hüsn-i hat sanatı, taş sanatı, halı sanatı vb.) uygulanabilmesi için uygun atölye ortamına sahip olan lisenin, çini sanatının uygulanabilmesi için gerekli olan seramik pişirim fırının olmayışı öğrencilerin, dünyada önemli bir yere sahip olan ve geçmiş 12. yüzyıla kadar uzanan Türk ve Osmanlı çini ve seramik sanatının uygulanamaması durumunu ortaya çıkarmıştır. Bu sanatın yapılamaması, öğrencilerin

çini sanat uygulamasının getirdiği; çini yöntem ve teknikleri, sanatsal estetiği ve inceliğinden mahrum kalması anlamı taşımaktadır. Öğrencilerin sanatsal yönelimlerinde, çini sanatını içselleştirebilmeleri olanağı tamamıyla zor duruma düşmektedir. Cumhuriyet döneminden önce çini ve seramik sanatları çok yoğun bir şekilde kullanılan el sanatlarındandır. Anadolu'nun zengin kültürel ve sanatsal birikimi bu sanat dalını başka bir seviyeye taşımıştır (Kahveci, 1998).

DGSL görsel sanatlar 11. Sınıf ders müfredatında bulunan Türk İslam Sanatları Tarihi dersinin, o derse ait branş öğretmeni tarafından verilmesi; öğrencilerin Türk İslam Sanatları Tarihi dersini daha iyi kavramaları ve verilen eğitimin kalıcılığı açısından oldukça önemlidir. Öğrencilerin kendi kültür ve medeniyet değerlerine sahip çıkan, o kültür ve medeniyetin ürünü olan sanatların yaşatılması ve gelecek kuşaklara aktarması bakımından sorumluluk bilinci kazanmalarında etkilidir. Bu amaçla eğitim ve öğretim alanında ortaya konulan yeniliklerin ve gelişmelerin öğretim programlarına aksettirilmesi gerekmektedir. Öğrencilere aktarılan bilgilerin, öğrenci tarafından yaşamına aktarılması, bu bilgiler ışığında karşılaşacağı sorunların çözümü ve kararlarında doğru yaklaşımın sergilenmesi hedeflenmektedir (Meb, 2016).

Türk İslam Sanatları Tarihi dersi bir toplumun kültürel, dinsel ve geleneksel tüm öğelerinin ele alındığı, başka toplumlar karşısında ortaya koyduğu sanatıyla, geçmişi ve değerleri ile etkileme çabası içinde olması yönünden, öğrencilerin farklı kültürel yönelimler yerine kendi kültürel değer yargılarının getirdiği sanat ile var olma sürecidir. Türk İslam Sanatları Tarihi dersinin sadece teorik eğitimle sınırlı kalması, yaşadıkları yerlerde karşılaşacakları tarihi yapılar hakkında sadece bilgi sahibi olmaları sağlanmış olacaktır. Oysaki pratikte uygulama alanı olarak da bu sanatlarla içselleşip, Türk İslam Sanatlarına hâkim olma imkanına kavuşmaları gerekmektedir.

6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar

Diyarbakır Güzel Sanatlar Resim Bölümü öğrencilerinin; sanatsal yönelimde Türk İslam Sanatları Tarihi dersinin etkisine ilişkin görüşlerini saptamaya yönelik yapılan araştırmanın bulgularından hareketle aşağıda yer verilen sonuçlara ulaşılmıştır.

1. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu; sanatsal tercihlerini, ilgi duydukları sanat alanında yürüttüklerini ifade etmiştir. Benzer durum öğretmen görüşmelerinde de beyan edilmiştir. Öğrencilerin ilgi ve istekleri doğrultusunda yönelimlerin olduğu dile getirilmiştir. Bu durum, öğrencilerin sanatsal yönelimlerinde ve tercihlerinde ilgi alanlarının daha baskın olduğu sonucunu doğurmuştur.

2. Öğrencilerin yarısından fazlasının sanatsal tercihlerinde okuldaki derslerin etkili olduğu düşüncesinde oldukları görülmektedir. Böylelikle öğrencilerin sanatsal tercihlerinde okuldaki derslerin etkisinin çoğunluk tarafından benimsendiğini göstermektedir.

3. Öğrencilerin çoğunluğu sanatsal tercihlerinde önceliklerinin başarılı olduğu alanlarda çalışmak olduğunu tercih ettiği görülmektedir. Bundan çıkarılacak sonuç, öğrencilerin yönelecekleri sanat alanında başarı kriterine önem verdiklerini göstermektedir.

4. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu sanatsal tercihlerinde bu alanda başarılı insanların tanınmışlıklarının etkili olduğu düşüncesinde olduğu görülmektedir. Bu da gösteriyor ki Öğrencilerin alanında başarılı ve tanınmış kişilerden, etkilendikleri ve tercihlerinde rol oynadığını sonucudur.

5. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu, Güzel Sanatlar Lisesi Resim Bölümünde ağırlık verilen sanatsal uygulamaların tercihlerinde etkili olduğu düşüncesini taşımaktadır. Bu durum, Güzel Sanatlar Lisesi Resim Bölümünde ağırlık verilen sanatsal uygulamaların, öğrencilerin sanatsal anlamda bu uygulamaları daha yakından tanıdığı ve benimsediği anlaşılmaktadır. Etkileşim içinde olduğu bu uygulamalara karşı ilgi ve yönelimin arttığını söyleyebiliriz.

6. Öğrencilerin yarısından fazlası Türk İslam Sanatlarından, Türk İslam Sanatları Tarihi dersi ile haberdar olduğunu ifade etmiştir. Öğrencilerin çoğunluğunun Türk İslam Sanatları Tarihinden, Türk İslam Sanatları Tarihi dersi ile haberdar olması, ortaöğretim öncesi ders içeriğinde, Türk İslam Tarihine yer verilmemesi, bu dersin

konusu olan sanat dallarının görsel sanatlar dersinde yeterince irdelenmemesi ve görsel iletişim araçlarında yeteri kadar yer almaması gibi nedenler gösterilebilir.

7. Öğrencilerin çoğunlukla Sanatsal tercihlerinde Türk İslam Sanatları Tarihi dersinin etkili olmadığı düşüncesinde oldukları görülmüştür. Bu durum, Türk İslam Sanatları Tarihi dersinin teorik eğitimin ötesine gidemediği, aynı zamanda uygulama alanı olarak bir sanatsal uğraş halini alamadığını göstermektedir.

8. Öğrencilerin yarısından fazlası Türk İslam Sanatları Tarihi dersinin Türk İslam Sanatlarına ilgiyi artırdığı düşüncesinde oldukları görülmektedir. Bu durum, Türk İslam Sanatları Tarihi dersinin içerik ve dersin işleniş bakımından, öğrencilerde karşılık bulduğu farklı kazanımlar sonucu Türk İslam Sanatlarına ilgiyi artırdığı şeklinde yorumlanabilir.

9. Öğrencilerin çoğunluğu Teknolojik gelişmelerle beraber sanatın farklı bir boyut kazanacağı ve Türk İslam Sanatlarına ilginin azalacağı düşüncesinde olduğu görülmektedir. Teknolojik gelişmelerin hızla arttığı bu yüzyılda, sanata bakışın da farklılaştığı boyut değiştirdiği söylenebilir. Bu durum, öğrencilerin Türk İslam Sanatları gibi geleneksel sanatlara bakış açılarında da değişimlere yol açtığı sonucuna varılabilir.

10. Öğretmen görüşleri; nitel araştırma yönteminde Miles-Huberman formülü kullanılarak elde edilen veriler ışığında, araştırmanın güvenirlik katsayısı bakımından yüksek çıktığı anlaşılmış, verilerin güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

6.2. Öneriler

Güzel Sanatlar Liseleri Resim Bölümünde eğitim gören öğrencilerin sanatsal yönelimlerinde, Türk İslam Sanatları Tarihi dersinin etkisine ilişkin görüşlerinin alındığı bu araştırmada, Türk İslam Sanatlarının ders içeriği, işleniş, programı, öğrenci ve öğretmen yaklaşımları hakkında öneriler geliştirilmiştir.

6.2.1. Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler

Diyarbakır Güzel Sanatlar Lisesinde öğrenim gören 11. ve 12. Sınıf öğrenci ve öğretmenleriyle gerçekleştirilen, öğrencilerin sanatsal yönelimlerinde Türk İslam Sanatları Tarihi dersinin etkisine ilişkin görüşlerinin alındığı bu araştırma sonuçlarından yola çıkarak şu önerilerde bulunulabilir.

Türk İslam Sanatları Tarihi dersinin içerik açısında, görsel sanatlar yönünün zenginleştirilmesi, öğrencilerin bu alanla ilgili olarak ilgi ve meraklarını daha fazla artıracakı önerilebilir.

Güzel Sanatlar Liselerinde öğrenim gören öğrencilerin, sanat yönelimlerinde etkili olacağı düşünölen alan ve kültür derslerinin, o alana ait branş öğretmeni tarafından verilmesi öğrencilerin hedeflerine ulaşması adına önerilebilir.

Sanat atölyeleri; sanatsal çalışmalar, denemeler ve yorumlamaların olduğu bir nevi sanatsal laboratuvar alanlarıdır. Atölye derslerinde, öğrencilerin kendilerini ifade edecek ve özgün sanatsal yaklaşımlar sergileyecek uygun ortamın öğretmen tarafından hazırlanması ve rehberlik etmesi, öğrencinin sanat yöneliminde daha doğru kararlar vereceğı göz önüne alınarak önerilebilir.

Öğrencilerin, sanat alanında başarı göstermiş ve tanınmış kişilerden etkilendiğı gerçeğı yaptığımız ankette ortaya çıkmıştır. Bu durumdan yola çıkarak; tanınmış ve başarılı sanatçıların öğrencilerle buluşmaları sağlanmalı, sanatsal yolculukları ve sanat deneyimlerini öğrencilerle paylaşmaları önerilebilir.

Öğrencilerin, kendilerine özgü sanatsal üslup ve teknikleri geliştirebilmeleri adına alan öğretmenleri tarafından araştırmalar yapmaya yönlendirilmelidir. Bunun yanında sergi, konferans ve seminerler gibi sosyal ve sanatsal etkinliklere katılmaları önerilebilir.

Güzel Sanatlar Lisesi Resim Bölümü 11. sınıf dersi olan Türk İslam Sanatları Tarihi dersi, bireyin kendi kültür, medeniyet ve sanatını tanıma olanağı vermesi yönüyle ortaöğretimlerden önce de ders müfredatında yer etmeli, yaşadığı toplumun kültürel eserlerini ve sanatını bilen bireylerin yetişmesinin sağlanması önerilebilir.

Güzel Sanatlar Lisesi Resim Bölümü öğrencilerinin sanatsal yönelimlerinin ve tercihlerinin daha sağlıklı olabilmesi adına; başta Türk İslam Sanatları olmak üzere, resim sanatıyla bağlantılı veya destekler nitelikte sanat dallarından gerekli bilgi ve beceri kazanabilmeleri sağlanmalı, farklı sanatsal uygulamaların yapılması önerilebilir.

Sanatsal ifadenin, teknolojik gelişmelere bağılı dönüşümü mutlak bir gerçektir. Bu realitenin özellikle Güzel Sanatlar Liseleri tarafından kabul edilip, buna karşı adaptasyon ve hazırlık içinde bulunması gerekmektedir. Sanat alanında teknolojinin,

geleneksel sanatlarla uyum ve koordinasyonu hakkında çalışmalar yapılması ile teknolojik altyapının kurulması önerilmektedir.

Ayrıca ileride yapılabilecek araştırmalara yönelik öneriler bağlamında; bu araştırma Diyarbakır Güzel Sanatlar Lisesi ğrenci ve ğretmenlerinin katılımları ile nicel ve nitel araştırma yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilmiş iken, aynı veya farklı alanlar için farklı kitlelere ve daha geniş katılımlı olarak yeni araştırmalar yapılabilir. Yine Güzel Sanatlar Liselerinde Türk İşlam Sanatları dersinde ağırlıklı bir biçimde uygulamalı eğitime yer verilmesinin sanat eğitimine ne gibi katkılarının olacağı konusunun da araştırılmasında yarar olduğu düşünülmektedir.

7. KAYNAKLAR

- Akan, M., & Sayık, F. N. (2020). Bir Osmanlı Saray Halısının Kompozisyon Bakımından Tezhip Sanatı Bağlamında İncelenmesi. *Arış Dergisi*, 62-79.
- Akın, B. A. (2010). İSLAMİYET'İN YARATTIĞI DÜNYADA SANATIN YERİ. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, s. (22), 1-10.
- Akkurt, S., & Boratav, O. (2018). Neden Sanat Eğitimi? *Uluslararası Eğitim Araştırmacıları Dergisi*, 54-60.
- Aksu, H. (2021). *Anadolu İmam Hatip Lisesi Tezhip*. Ankara : MEB.
- Alakuş , A. O., & Mercan, L. (2011). *Sanat Eğitimi ve Görsel Sanatlar Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Alpaslan, A. (1999). *Osmanlı hat sanatı tarihi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Arık, R. (1975). *Türk Sanatı*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Arseven, C. E. (1975). *Sanat Ansiklopedisi Cilt: 4*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Artut, K. (2013). *Sanat eğitimi kuramları ve yöntemleri*. . Ankara: Anı Yayıncılık.
- Aslanapa, O. (1989). *Türk Sanatı*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Avşar, M., & Avşar, L. (2014). Çini Sanatı ve Terminolojisi Üzerine. *Kalemişi Dergisi*, 1-13.
- Balkır, S. (2020). Sanat-Sanatçı ve Bir Tema Nesnesi Olarak Sanat Eseri. *Journal of Arts*, 3(1), 31-44.
- Baltacı, A. (2017). Nitel Veri Analizinde Miles-Huberman Modeli. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s. 3(1) 1-14.
- Barutçugil, H. (2021). *Suyun rüyası ebru yaşayan gelenek*. Ebristan Yayınları.
- Bayazıt, M., & Işık , İ. (2012). Geçmişten Günümüze Çini Sanatı ve Kütahya Çiniciliği. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1 (1), 891-898.
- Binark, İ. (1978). Türklerde Resim ve Minyatür Sanatı. *Vakıflar Dergisi*, 271-289.
- Bozer, R. (1992). *15. Yüzyılın Ortalarına Kadar Anadolu Türk sanatında Ahşap Kapılar*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Butgel Tunalı, S., Gözü, Ö., & Özen, G. (2016). Nitel ve Nicel Araştırma Yöntemlerinin Bir Arada Kullanılması "Karma Araştırma Yöntemi". *Kurgu*, s. 24(2), 106-112.

- Can, Y., & Gün, R. (2021). *Ana Hatlarıyla Türk İslam Sanatları ve Estetiği*. İstanbul: Kayıhan Yayınları.
- Çöklü Aşkın, H., & Kahraman Öztılmaz, J. A. (2023). Batı'da ve Türkiye'de Plastik ve Fonetik Sanatların Dualitesi Üzerine. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1-20.
- Derman, Ç. (2007). Osmanlı Tezhibine Çağdaş Bir Bakış. *Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi Konferansı, 1*.
- Derman, M. (1977). *Türk Sanatında Ebru*. İstanbul: Ak Yayınları.
- Deveci, A. (2017). *Osmanlı Münyatüründe Kadın*. İstanbul: Kriter Yayınları.
- Diler, H., Erdil, Y. Z., & Kasal, A. (2024). Geleneksel Kündekari Sanatının Modern İç Mimaride. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 15, 1184-1193.
- Doğanay, A., Ataizi, M., Şimşek, A., Balaban Salı, J., & Akbulut, Y. (2018). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Eskişehir.
- Dündar, A. (2019). *Türk İslam Sanatları Tarihi El Kitabı*. Ankara,: Grafiker Yayınları.
- Erbaş, İ. (2018). Taş ve Taş Yapı Kültüründe Değişim ve Dönüşüm. *ATA Planlama ve Tasarım Dergisi*, 2:1, 29-37.
- Gamze, N. (2016). *Memlük Dönemi Tezhip Sanatının İncelenerek Günümüz Tezhip Sanatında Yorumlanması*. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul.
- Genç, M. (2021). “‘İlmi Çin’de De Olsa Talep Edin, Çünkü İlim Talep Etmek Her Müslümana Farzdır’ Rivayetinin Sened Ve Metin Analizi”. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 23/43, 247-275.
- Gökkaya, M. (2020). AhşapSanatında Kündekari Tekniği. Marmara Üniversitesi Lisans Programı Final Ödevi.
- Göz, M. (2021). *Çift Başlı Kartal Tasvirlerinin Türk İslam Sanatındaki Uygulamaları*. Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi, Çorum.
- Günüç, F. (2001). Osmanlı San'atında Hat. *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 1/1 (Mayıs 2001), 153-174. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3343094>.Aristoteles. Poetika – Şiir Sanatı Üstüne. İstanbul: Can Yayınları.
- Kaçar, V. (2023). Cumhuriyet'in 100. Yılında Türk Çini Sanatı. *Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi*, Cumhuriyet Özel Sayısı, 31-42.
- Kahveci, M. (. (1998). 21. Yüzyıla Girerken Geleneksel Türk Sanatları. *Folkloristik Pars Yılı, Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı*, (s. 389-392). içinde Ankara.
- Karaseki, Z. (2007). *Ankara Aslanhane - Ağaç Ayak Camilerinin Ahşap Süsleme Özellikleri*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Kaş Tüfekçi, S. (2020). Türk Tezhip Sanatında Rokoko Etkisi. *Lale* 1(2), 12-24.

- Kaya, S. (2012). Ebru sanatının çocuklar üzerindeki rolü ve düzce istiklal anaokul örneği. *Akdeniz Sanat Dergisi*5(10).
- Keser, N. (2009). *Sanat Sözlüğü*. Ankara: Ütopya Yayınları.
- Kırıçoğlu, O. T., & Stocroki, M. (1997). *ortaöğretimde sanat öğretimi*. Ankara: Yök/Dünya Banka.
- Koç, T. (2008). *İslam Estetiği*. Ankara: İsam Yayınları.
- Korkmaz, F. (2017). *Levha ve Kitabelerde Hüsn-i Hat*. Batman: Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Derneği Yayınları.
- Korkutata, Y., & Toprak, Z. F. (2013). El-Cezerî ile ilgili yapılan çalışmaların değerlendirilmesi. *Dicle Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Dergisi*, Cilt:4, Sayı:1, 37-49.
- Kürklü, G. (2011). Geleneksel Türk Ahşap Sanatı Kündekari ve Günümüz Teknolojisine Sahip Atölye Ortamında Yapılabilirliği. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 13-20.
- Maden Kalkan , Ç. (2023). Çin ve Osmanlı Minyatürlerinde "Kadın Figürü". *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları dergisi*, (37), s. 1040-1059.
- Mahir, B. (2012). *Osmanlı Minyatür Sanatı*. İstanbul: Kabalcı yayınevi.
- MEB. (2016). *Türk İslam Sanatları Tarihi Dersi (Ortaöğretim 11.sınıf)*. Ankara.
- MEB. (2018). *Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*. Ankara.
- MEB. (2021). *Türk İslam Sanatları Tarihi (Ortaöğretim 11. sınıf)*. Ankara.
- Miles, M., & Huberman, A. (1994). *Qualitative data analysis: Anexpanded sourcebook*. s. (2nd ed). Sage.
- Ödekan , A. (1997). *Ahşap Bezeme*. İstanbul: Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi.
- Öney, G. (2000). *Çini – Seramik öyküsü, Osmanlı'da çini ve seramik öyküsü. A. Altun (Ed.)*. İstanbul: Creative Yayıncılık .
- Özbek, Y. (2002). *Osmanlı Beyliği Mimarisinde Taş Süsleme*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Özbek, Y. (2009). Anadolu Türk Mimarisinde Taş Süsleme. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*(14), 141-170.
- Özdemir, A., & Çanakçı Çavdur, P. (2023). Kültürel Başkentlerden Uzak Olan Eğitim Kurumlarındaki Sanat Eğitiminin Sürdürülebilirliği. 5. *Uluslararası Sanat ve Tasarım Eğitimi Sempozyumu (27-28 Nisan 2023)*. Ankara.
- Özhekim, D. A. (2007). 'Hayvan Figürlü Tekstillerde Kartal Sembolü. *I. Uluslar arası Türk El Dokumaları Kongresi*. Konya: S.Ü Selçuklu Araştırmaları Merkezi Başkanlığı Yayınları.

- Özkartal, M. (2012). Türk Destanlarında Geçen Halı Anlatımları, Halılardaki Hayvan Motifleri ve Renklerinin Dili . *Arış Dergisi*(8), 92-101.
- Özkurt, K., & Tüfekçioğlu, A. (2009). Türk-İslam Sanatında Kitabeler. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*(14), 275-296.
- Özkurt, K., & Tüfekçioğlu, A. (2009). Türk-İslam Sanatında Kitabeler. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 7, sayı 14, 275- 295.
- Özsoy, V. (2022). *Eğitimde Görsel Sanatlar: Makaleler*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Özsoy, V. (Temmuz-Ağustos 2015). Sanat Eğitimi Yeniden, Sanat Dünyamız . *Görsel Sanatlar Eğitiminin Gerekliği ve Tarihçesi* (s. s.44-53). içinde İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Özsoy, V., & Alakuş, A. O. (2017). *Görsel Sanatlar Eğitiminde Özel Öğretim Yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Palancı, Ç. (2019). *18. Yüzyıl Türk Minyatür Sanatında Kadın Figürü*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi. Sakarya.
- San, İ. (2019). Sanat Eğitimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 215 – 226.
- Serin, M. (2003). *Hat sanatı ve meşhur hattatlar*. İstanbul: Mas Matbaacılık A.ş.
- Soysaldı, A. (2018). Kültür, Sanat ve Beşeriyet İlişkisi . *Sanat Ve Tasarım Dergisi*(22), 305-315.
- Sönmez, N. (2001). Geleneğin Devamlılığı Bağlamında Osmanlı Camilerinin Pencere Tasarımına Batı Anadolu Beyliklerinin Etkileri. *EJOS IV*.
- Şişman, A. (2021). *Sanata ve Sanat Kavramlarına Giriş*. İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Taşatan, U. (2019). *Süleymaniye kütüphanesi ebru koleksiyonundaki mustafa düzgünman ebruları*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Taşatan, U. (2023). Geçmişten günümüze battal ebru. *Otuzyedi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 2(2), 53-71.
- Taşkale, F. (1990). *Tezhip Sanatı ve Tezhip Sanatçısı Rikkat Kunt*. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul.
- Tepecik, A. (2003). Sanat Eğitimi ve Görsel Çevre. 7. *Ulusal Sanat Sempozyumu "Sanat ve Çevre" Ankara. Hacettepe Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları*.
- Tiryaki, Y. (1993). *Türkiye'de Yayınlanmış Türk İslam Sanatları ile İlgili Makaleler Bibliyografyası*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Tiryaki, Y. (2021). Türk Ebrûculuğunda Klasik-Modern veya Gelenekli - Gelenek Dışı Bir Tasnifin Yapılması Hakkında . *Sanat ve Medeniyet Dergisi*(Temmuz - Aralık), 130-141.

- Tosun, G. (2023). *Geleneksel El Sanatları Tezhip ve Ebru Sanatı*. Yüksel Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Tuncel, M. (2002). *Osmanlı Dönemi Tezhip sanatında Barok-Rokoko Üslubu (18.-19. Yüzyıl)*. İstanbul.
- Tüfekçioğlu, A. (2015). *Osmanlı Sanatının Oluşumunda Yazı”, Hat ve Tezhip Sanatı*. Ankara: T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Türkmen, N. (1995). *Erken Osmanlı Dönemi Halıları ile XVII. ve XIX. Yüzyıl Orta Asya Türkmen Halıları Arasındaki İlişki*. Doktora Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi. İstanbul.
- Ulusoy, T. (2020). Sosyal ve Beşeri Bilimlerde Sanat Çalışmalarında Üç Yönelim. *Uluslararası Disiplinlerarası ve Kültürlerarası Sanat*, s. 271-290.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yıldız, V. (2021). Osmanlılar’da yazı çeşitleri. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl: 17, Sayı 28, Temmuz–Aralık 2012.
- Yılmaz, M. (2010). *Görsel sanatlar eğitiminde uygulamalar*. Ankara: Data Yayınları.
- Yolcu, E. (2009). *Sanat eğitimi kuramları ve yöntemleri*. Nobel Yayıncılık: Ankara.
- Yücel, E. (1975). Selçuklu Ağaç İşçiliği. *Sanat Dünyamız Dergisi*, s. 2-10.

İnternet Kaynakları

- URL-1: <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-345154/husn-i-hat-turkiyede-islam-sanatinda-geleneksel-guzel-yazi.html>. 11 Mart 2024Erişim: 8 Mart 2024
- URL-2:<https://husnihateserleri.com/tezhip-nedir-nasil-yapilir/>Erişim: 8 Mart 2024
- URL-3:<https://sozluk.gov.tr/>Erişim: 11 Mart 2024
- URL-4:<https://islamiturksanatlari.wordpress.com/minyatur-sanati/>Erişim: 11 Mart 2024
- URL-5:https://tr.wikipedia.org/wiki/Osmanlı_minyat%C3%BCr%C3%BCErişim: 11 Mart 2024
- URL-6:<https://www.nkfu.com/geleneksel-turk-el-sanatlari-nelerdir-isimleri-ozellikleri-aciklamalari/> Erişim: 11 Mart 2024

URL-7: <https://www.hermitagemuseum.org/wps/portal/hermitage/digital-collection/25.+archaeological+artifacts/879870>Erişim: 13 Mart 2024

Görsel Kaynakça

Görsel 1: <http://kitaptarih.com/osmanli-arsiv-belgelerinde-kullanilan-yazi-turleri.html>
Erişim: 13 Mart 2024

Görsel 2: https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:Muhaqqaq_script.gif

Erişim: 16 Mart 2024

Görsel 3: <https://islamansiklopedisi.org.tr/sulus> Erişim: 20 Mart 2024

Görsel 4: <https://islamansiklopedisi.org.tr/tevki--hat> Erişim: 20 Mart 2024

Görsel 5: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Nesih> Erişim: 25 Mart 2024

Görsel 6: <https://islamansiklopedisi.org.tr/halkari>Erişim: 25 Mart 2024

Görsel 7: <https://islamansiklopedisi.org.tr/sahkulu> Erişim: 1 Nisan 2024

Görsel 8: <https://osmanliminyaturmuzesi.omeka.net/items/show/47> Erişim: 1 Nisan 2024

Görsel 9: <https://www.tarihi kadim.com/lale-devri-sanatcisi-levni-ve-eserlerindeki-kadin-tasvirleri>/Erişim: 5 Nisan 2024

Görsel 10 : https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:Battal_Ebru.jpg Erişim: 6 Mayıs 2024

Görsel11: https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:Tarakl%C4%B1_Gel_Git_Ebru.jpg
Erişim: 7 Mayıs 2024

Görsel 12: https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:Tarakl%C4%B1_%C5%9Eal_Ebru.jpg Erişim: 7 Mayıs 2024

Görsel 13: <https://islamansiklopedisi.org.tr/ebru> Erişim: 11 Mayıs 2024

Görsel 14: https://tr.wikipedia.org/wiki/Ebru#/media/Dosya:Hatip_Y%C3%BCrek_Ebru.jpg
Erişim: 13 Mayıs 2024

Görsel 15: <https://islamansiklopedisi.org.tr/ebru> Erişim: 13 Mayıs 2024

Görsel 16: <https://islamansiklopedisi.org.tr/ebru> Erişim: 14 Mayıs 2024

Görsel17: <https://www.hermitagemuseum.org/wps/portal/hermitage/digital-collection/25.+archaeological+artifacts/879870>Erişim: 14 Mayıs 2024

8. EKLER

YÖNERGE

Değerli Öğrenciler;

Bu anket formu, Güzel Sanatlar Lisesi Öğrencilerinin Sanat Yönelimlerinde Türk İslam Sanatları Tarihi Dersinin Etkisine İlişkin Görüşleri” başlıklı yüksek lisans tezime veri toplama amacıyla hazırlanmıştır. Anketteki sorulara vereceğiniz cevaplarla sanatsal yönelimlerinizi etkileyen etmenler ve Türk İslam Sanatları Tarihi dersinin rolüne ilişkin bilgilerin elde edilmesi beklenmektedir. Bu nedenle en fazla 5 dakikanızı ayırarak vereceğiniz samimi ve objektif cevaplarınız bizim için çok önemlidir. Ankette kişisel bilgilerinizi ortaya çıkaracak bir soru yer almamaktadır. Toplanan bilgiler sadece bu araştırmada kullanılacaktır. Zamanınızı ayırdığınız için şimdiden teşekkür ederiz.

Şahin BEKİ

Cinsiyetiniz	Kız	Erkek		
Sınıf	9	10	11	12

(1) HiçKatılmıyorum - (2)Katılmıyorum-(3) KısmenKatılıyorum-(4)Katılıyorum-(5) KesinlikleKatılıyorum

SANAT VE TERCİH					
Sanatsal tercihlerimi ilgi duyduğum alanlarda yürütmekteyim.	1	2	3	4	5
Sanatsal tercihlerimde okuldaki dersler etkili olmaktadır.	1	2	3	4	5
Sanatsal tercihlerimde önceliğim başarılı olduğum alanlarda çalışmaktır.	1	2	3	4	5
Sanatsal tercihlerimi bu alanda başarılı insanların tanınmışlıkları etkilemektedir.	1	2	3	4	5
Güzel Sanatlar Lisesi Resim Bölümünde ağırlık verilen sanatsal uygulamalar tercihlerimde etkilidir.	1	2	3	4	5
TÜRK İSLAM SANATLARI TARİHİNİN ETKİSİ					
Türk İslam Sanatlarından, Türk İslam Sanatları Tarihi dersi ile haberdar oldum.	1	2	3	4	5
Sanatsal tercihlerimde Türk İslam Sanatları Tarihi dersinin etkisi vardır.	1	2	3	4	5
Türk İslam Sanatları Tarihi dersinin Türk İslam Sanatlarına ilgiyi artırmaktadır.	1	2	3	4	5
Teknolojik gelişmelerle beraber sanat farklı bir boyut kazanacak ve Türk İslam Sanatlarına ilgi azalacaktır.	1	2	3	4	5

ÖĞRETMEN GÖRÜŞME FORMU

Saygıdeğer öğretmen;

Bu görüşme, Güzel Sanatlar Lisesi Resim Bölümü öğrencilerinin sanat yönelimlerinde Türk İslam Sanatları Tarihi dersinin etkisine ilişkin tez çalışmasının araştırılması amacı ile yapılmıştır. Sorulara vereceğiniz cevaplarla, öğrencilerin sanat yönelimlerinde etkili olan faktörler ve Türk İslam Sanatlarını bu yönelimlere olan etkisi araştırılmak istenmiştir. Vereceğiniz bilgilerin sadece araştırma amacıyla kullanılacağını ve gizli tutulacağını özellikle belirtmek isterim. Ayrıca araştırma raporunda isimleriniz şifrelenecektir.

Samimiyetiniz ve katkılarınız için şimdiden teşekkür ederim.

Şahin BEKİ

1. Sizce öğrencilerin sanatsal yönelimlerinde etkili olan faktörler nelerdir?
2. Öğrencilerin; resim, heykel, seramik gibi alanların dışında Türk İslam Sanatlarına (Çini sanatı, ebru sanatı, ahşap sanatı, hüsn-i hat sanatı, taş sanatı, halı sanatı vb.) ilgileri nasıl ölçülmektedir?
3. Öğrencilere Türk İslam Sanatları (Çini sanatı, ebru sanatı, ahşap sanatı, hüsn-i hat sanatı, taş sanatı, halı sanatı vb.) uygulamalı eğitimlerinden hangileri verilmektedir?
4. Öğrencilerin sanatsal yönelimlerini belirlemede, tüm sanat dalları hakkında yeterli bilgiye sahip olmaları için neler yapılmaktadır?
5. Sizce öğrencilerin sanatsal yönelimlerinde öğretmenlere düşen görevler nelerdir?

Evrak Tarih ve Sayısı: 16/04/2024-689946

Evrak Tarih ve Sayısı: 14/04/2024-688803

	DİCLE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU PROJE ONAY BELGESİ FORMU (EK 4)

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Anabilim Dalı Resim-İş Eğitimi Bilim Dalı Yüksek lisans öğrencisi olan Şahin BEKİN'in Prof. Dr. İrfan YILDIZ danışmanlığında "Güzel Sanatlar Lisesi Öğrencilerinin Sanat Yönelimlerinde Türk İslam Sanatları Tarihi Dersinin Etkisine İlişkin Görüşleri" başlıklı çalışması Dicle Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu Yönergesi uyarınca değerlendirilmiştir.

SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU KARARI (Etik Kurul tarafından doldurulacaktır)	
Başvuru formunun Etik Kurula ulaştığı tarih	29/03/2024
Etik Kurul Karar toplantı tarihi ve karar sayısı	05/04/2024-10
☒ Proje etik açısından uygun bulunmuştur.	
☐ Proje etik açısından geliştirilmesi gerekmektedir. Açıklama:	
☐ Proje etik açısından uygun bulunmamıştır. Açıklama:	

Prof.Dr.Şengül KOCAMAN
BAŞKAN

Prof.Dr.Hasan TANRIVERDİ
ÜYE

Prof.Dr.Mehmet Mesut ERGİN
ÜYE

Prof.Dr.Kemal ÖZGEN
ÜYE

Prof.Dr.Mehmet Halis ÖZER
ÜYE

Prof.Dr.Bahar BURTAN DOĞAN
ÜYE

Prof.Dr. Oktay BOZAN
ÜYE

HKM-FRM-499/02

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Evrak Tarih ve Sayısı: 16/04/2024-689946

T.C.
DİCLE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Hukuk Müşavirliği

Sayı : E-14679147-663.05-689946
Konu : İnceleme (Projenin Değerlendirilmesi)

16/04/2024

Sayın ŞAHİN BEKİ

"Güzel Sanatlar Lisesi Öğrencilerinin Sanat Yönelimlerinde Türk İslam Sanatları Tarihi Dersinin Etkisine İlişkin Görüşleri" başlıklı çalışmanız Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Çalışma ve Yayın Etiği Yönergesi uyarınca Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu Başkanlığı tarafından değerlendirilmiş olup söz konusu çalışmanın bilimsel etik açısından uygun olduğuna ilişkin Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu Başkanlığı kararı Üniversitemiz Rektörlük Makamının 16.04.2024 tarih ve 689161 sayılı Olur'u ile uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi rica ederim.

Av. Rengin AVCI
Hukuk Müşaviri

Ek: İlgili Belgeler(1 sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: BSDE8AB5S3 Pin Kodu: 18942

Belge Takip Adresi: <https://turkiye.gov.tr/ebd?eK=5539&cD=BSDE8AB5S3&cS=689946>

Adres Dicle Üniversitesi Rektörlüğü, 21280-Diyarbakır

Telefon: +90 412 241 10 00 Faks: +90 412 241 10 56

E-posta: rektor@dicle.edu.tr Elektronik AA: <http://www.dicle.edu.tr>

Bilgi için: Erkan Seyrek
Unvanı: Büro Personeli

